

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ

24

YASAMA YILI

2

KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ ALT KOMİSYONU

TUTANAK DERGİSİ

16 Mayıs 2012 Çarşamba

KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ ALT KOMİSYONU

GÖRÜŐME TUTANAKLARI

16 Mayıs 2012 Çarşamba

---0---

K O N U

Sayfa

“Toplumsal Cinsiyet EŞİtlİĞi AÇısından, Anayasa” konulu alt komisyon raporunun görüşmeleri

1:21

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİRİNCİ OTURUM

1:21

Canan CANDEMİR ÇELİK	(Bursa)	2:9, 18
Ayşe Nedret AKOVA	(Balıkesir)	9:10, 19
Sebahat TUNCEL	(İstanbul)	10:12, 15:16, 20
Ruhsar DEMİREL	(Eskişehir)	12:13, 14:15
Alev DEDEĞİL	(İstanbul)	16:17
Gökçen ÖZDOĞAN ENÇ	(Antalya)	17
Hülya GÜVEN	(İzmir)	18:19
Candan YÜCEER	(Tekirdağ)	19:20
Mehmet Kerim YILDIZ	(AĞrı)	20:21

Açılma Saati: 10.05

Kapanma Saati: 12.01

16 Mayıs 2012 Çarşamba

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 10.05

BAŞKAN: Azize Sibel GÖNÜL

BAŞKANVEKİLİ: Binnaz TOPRAK (İstanbul)

BAŞKANVEKİLİ: Öznur ÇALIK (Malatya)

SÖZCÜ: Tülay KAYNARCA (İstanbul)

KÂTİP: Mesut DEDEOĞLU (Kahramanmaraş)

-----0-----

BAŞKAN – Komisyonumuzun değerli üyeleri, 24'üncü Dönem İkinci Yasama Yılı 8'inci komisyon toplantımızı açıyorum. Yeterli çoğunluğumuz vardır. Toplantımızın verimli ve başarılı geçmesini temenni ediyorum.

Değerli milletvekilleri, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından Anayasa alt komisyon raporumuzun görüşmeleri var. Alt komisyonun sunumu olacak bugün. Sunuma geçmeden önce Başkanlık sunumları çerçevesinde sizlerle paylaşmak istediğim konular var.

Öncelikle Komisyon üyemiz Şanlıurfa Vekilimiz Kasım Gülpınar'ın babası eski Devlet Bakanı ve eski Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan Vekili Eyyüp Cenap Gülpınar'a Gülpınar ailesine baş sağlığı diliyorum. Allah'tan rahmet diliyorum.

Yine geçen dönem milletvekillerimizden Trabzon Milletvekili Mustafa Cumhur'u da bir trafik kazasında kaybettik ailesine de başsağlığı diliyorum, kendisine Allah'tan rahmet diliyoruz. Üzücü olaylar bunlar, Allah tekrarını göstermesin, kimsenin başına gelmesin demek istiyorum.

Geçtiğimiz hafta da Anneler Günü'ydü, bu vesileyle de tüm annelerin de Anneler Günü'nü kutlamak istiyorum.

Değerli milletvekilleri, önümüzdeki size dağıtılmış olan projelerle ilgili öncelikle bilgi vermek istiyorum. Birleşmiş Milletler UNDP ve UN Women'le ortaklaşa yürüttüğümüz proje kapsamında biliyorsunuz bir ayağında da mevcut kanunların taranması konusu vardı ve bu temel kanunlar belli tematik alanlara kümeler şeklinde size dağıtıldı mı bilmiyorum bu evrak, önünüzde olabilir. Bu kümeler belirlenmişti. Bunlarla ilgili şu anda uzman alımıyla ilgili ihale süreci başladı. Uzmanlarımız belli olacak çok yakın bir tarihte. Ondan sonra bu alanlardaki uzmanlarla birlikte bu kanunların taraması yapılacak. 31 Mayıs günü bir toplantı gerçekleştireceğiz. Komisyonun bir danışma heyeti ya da bilim heyeti grubumuz var. Onlarla bir ortaklaşa toplantı yapacağız yine bu projeler kapsamında. Biliyorsunuz perşembe günü yarın bölge toplantılarımızın bir tanesini daha inşallah gerçekleştireceğiz. Çanakkale ve Balıkesir bölge toplantımızı, Balıkesir ili ev sahipliği yapıyor. Bununla ilgili bilgileri de yine sizlere dağıttık. Şimdi arkadaşlarımız onun da bilgilerini size dağıtıyorlar. Ondan sonra 25'inde Tokat'ta olacağız, 24, 25'i. O bölgede biliyorsunuz Samsun, Amasya, Çorum ve Tokat var, dört ilimiz var. Ondan sonraki toplantımızda Ağrı, Kars olarak gerçekleşecek ama onun takvimiyle ilgili bir çalışmaya ihtiyacımız var çünkü orada da bir organizasyon belirlediğimiz tarihte başka bir organizasyon olduğu için takvimi bir daha gözden geçirmemiz gerekiyor, onu size bildireceğiz. Hem Çanakkale hem Balıkesir bölge toplantısını hem de Çorum, Amasya, Samsun ve Tokat'ta gerçekleştireceğimiz bölge toplantıları gerçekten önemli ve verimli toplantılar oluyor. En son gerçekleştirdiğimiz Bursa Bölge Toplantısı bu noktada çok verimli bir toplantı oldu ve yansımaları hem kamuoyunda algısının hem de bölgelerin durumları konusunda yerel idarecilerin yapması ana plan ve programların genişletilmesi ve neticede bir eylem planının çıkması konusunda önemli ip uçları veriyor. Bunlar tabii ki raporlanacak. Onun için bölge toplantılarımıza da milletvekillerimizin azami katılımlarını programları çerçevesinde çok önemsiyoruz. Onun için şimdiden katılacak arkadaşlara da teşekkür ediyorum.

Diğer bir husus da Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yaygınlaştırılması Projesi kapsamında bir kampanya başlatmıştık ve bu kampanyayla ilgili de biliyorsunuz bir afiş, film ve broşür hazırlığımız vardı fakat bu ilk hazırlığı yaptığımız şey, ajans diyelim, arzu ettiğimiz Komisyonun tüm üye arkadaşların da aklında ortak kanaattir. Çok başarılı bir çalışma olmamıştı. Bununla ilgili yeni bir ajans bulundu. Bugün eğer yetiştirebilirlerse henüz çok net değil ama bugün olma ihtimali fazla, yetiştirebilirlerse ilk çalışmalarını bugün sunmak istiyorlar. Ama toplantıya yetişmeyebilir, daha sonra bir araya gelebiliriz. Yeni yapılan çalışmayla ilgili bir ön bilgi vermek isterim Komisyona da, sizin görüşlerinizi ve katkılarınızı da bu kampanya sürecinde. Biliyorsunuz, PTT'yle yaptığımız protokol gereği tüm adreslere ulaştıracağımız broşür çalışmamız vardı. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın erkek fırsat eşitliği, eşitlik ve insan

hakları, kadın hakları konusundaki bir broşür yani bunu her adrese gittiğinde kadın da, erkek de, genç de, engelli de herkesin eline ulaşabileceği bir broşür olacağını düşündüğümüz için, çok önemli aşlında Türkiye'nin bir anda bütün evlerine girebilmek ve bu konuda Komisyonun bir şekilde bu evlere giriyor olması ve neleri yapabileceğimizi, nelere sahip olduklarını verecek mesajların çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bununla ilgili özellikle son şiddet kanununun getirdiği şeyler, çarpıcı neler olabilir, bununla ilgili görüşleriniz varsa bunların da Komisyona iletilmesi konusunu sizden rica ediyorum. Bu broşürü de gene o ajans şeklinde grafiğini de onların yapmasını, daha profesyonel bir şekilde hazırlanmasını arzu ettiğimiz için onlara verdik ama gerek Bakanlıktan gerek KSGM'den gerek sizlerden gelecek görüşlerin bu broşürde buluşarak artık bunları da Türkiye sathına yayılması bizim için önemli. Onun için burada da fikir üretirseniz, olması gerekenleri iletirseniz çok sevineceğiz.

Değerli arkadaşlar, çalışma gruplarıyla ilgili alt gruplar oluşturalım diye söylemiştik. Bunlar daimi çalışacak gruplar ve burada aşlında yeteri kadar tüm arkadaşlarımız aşlında görüşünü bildirmemiş, onun için haftaya yapacağımız toplantıda, haftaya çarşamba tekrar bir toplantı düzenleyeceğiz. O toplantıda grupları tam oluşturalım çünkü hem eksik arkadaşlarımız var hem de geri dönüş yani grubunu belirlemeyen arkadaşlar olduğu için onu haftaya belirleyelim. Burada istihdam, şiddet, eğitim, Anayasa, ayrımcılık, medya, uluslararası sözleşmeler gibi alt başlıklar çıkmış. Bu alt başlıklarda herkes uzmanlık ve çalışma alanlarına göre tercihlerini yapmışlar. Buna göre haftaya da bu grupları belirleyelim. Bu gruplar sürekli daimi bu alanları izleyecek ve sürekli Komisyona bu konuda bilgi verecek. Yani bağımsız çalışan bir birim değil Komisyonun sürekli çalışan bir birimi gibi çalışacak ve sürekli komisyon üyelerimizi, birbirimizi Komisyonu bu noktada bilgilendirecek ve alınması gereken önlemler bunun neticesinde hangi önlemlerin alınması gerektiğini, nelere dikkatlerinin çekilmesi gerektiğini belirleme konusunda böyle bir çalışma gruplarının oluşturulması faydalı olacağını düşündük. Bu arada Nurcan Hanım da toplantımıza katıldı. O da babasını kaybetti, ona da başsağlığı dileyelim, Allah rahmet eylesin.

Alt komisyon başlıklarıyla ilgili de bütçeleme konusunda özellikle bir alt komisyonun kurulması konusu var. Ev kadınlarının, ev hanımının çalışma hayatına dahil edilmesi, siyasi katılım özellikle yerel yönetimler, ayrımcılık, kadınlara yönelik istihdamın geliştirilmesi, mikro kredi vesaire gibi ve erken yaşta evlilikler gibi alt başlıklar önerilmiş komisyona sunulan alt başlıklarda. Onlarla ilgili de dediğim gibi diğer arkadaşların da önerileri geldikten sonra alt komisyon kurulmasıyla ilgili şeyi de önümüzdeki hafta çarşamba günü gerçekleştirmiş olalım.

Bir de uluslararası sözleşmeler ve faaliyetlerle ilgili de 31'inde yapacağımız toplantıda da bununla ilgili özellikle CEDAW raporunun hazırlanması bununla ilgili bilgileri de 31 Mayıs'ta yapacağımız toplantıda hem uluslararası sözleşmeler hem de faaliyetlerle ilgili özellikle Feride Acar'ın ve Sena Kaleli'nin bir sunumu olacak ve Bakanlıktan bir arkadaşı da bu toplantıya dahil edeceğiz. Onlar çünkü bir rapor hazırlıyorlar CEDAW'la ilgili bir rapor hazırlıyorlar. Bununla ilgili toplantıyı da 31 Mayıs'ta gerçekleştirmiş olacağız, bunun da ön bilgisini şimdiden vermek istiyorum.

Değerli milletvekilleri, benim Başkanlık sunumu olarak söylemek istediğim ana başlıklar bunlardı.

Şimdi sözü Alt Komisyon Başkanımız Bursa Milletvekili Canan Candemir Çelik'e bırakıyorum.

Anayasa'yla ilgili yapılan Komisyon raporunu sunmak üzere söz sizde, buyurun.

CANAN CANDEMİR ÇELİK (Bursa) – Sayın Başkanım, değerli milletvekili arkadaşlarım; Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun 3/11/2011 tarihindeki üçüncü toplantısında "Toplumsal Cinsiyet Açısından Anayasa" konulu bir alt komisyon kurulmasına karar verilmişti. Bunun doğrultusunda Komisyonumuz kuruldu ve 26 Aralık 2011 tarihinde komisyonumuz kurulduktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanımız Sayın Cemil Çiçek'i ziyaret ettik Komisyon üyelerimizle birlikte. Bu ziyaretimizde alt komisyon çalışmasının uzmanlık gerektiren bir alanda kurulmuş olmasından belirtilen memnuniyetlerini ifade ettiler ve raporlandırıp Anayasa Uzlaşma Komisyonumuza raporumuzu sunmamız konusunda görüşmelerimiz oldu ve memnun olacaklarını ifade ettiler. Biz Komisyonun görev süresi içerisinde on iki toplantı gerçekleştirdik. Bu toplantılarda Anayasa ve toplumsal cinsiyet konularında uzman ve bu konularda toplumdaki tüm görüşleri içerebilecek şekilde oluşturulan geniş bir katılımcı kadrosuyla görüş alışverişinde bulunuldu. Kamu kurum ve kuruluşlarından gelen bürokratlar, ülkemizin en güzide üniversitelerinden gelen akademisyenler, ülkemizin kadın hakları konusunda en önemli faaliyetlerine imza atan sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütleri Komisyonumuza çok değerli görüşlerini aktardılar. Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Avrupa Birliği Bakanlığından gelen yetkilileri dinledik. Ayrıca Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Koç Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Bilgi Üniversitesi, Turgut Özal Üniversitesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesinden gelen akademisyenler Komisyonumuza bilgi verdiler. Komisyonumuz sivil toplum örgütlerinin de görüşlerini bu sürece dahil etme amacıyla

altmıştan fazla sivil toplum örgütünden yazılı görüş talep etti ve bu taleplere cevap veren on beş sivil toplum kuruluşu da bu meslek örgütü temsilcileriyle gerçekleştirdiği toplantıda bu görüşleri değerlendirme fırsatı buldu. Ayrıca alt komisyon çalışmalarında dünya anayasalarını toplumsal cinsiyet eşitliğine bakış açısıyla incelendi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları da aynı şekilde incelenerek gözden geçirildi. "Toplumsal Cinsiyet Açısından Anayasa" konulu alt komisyon bu yoğun çalışma temposunun ardından taslak rapor hazırlandı ve 9 Mayıs 2012 tarihinde gerçekleştirdiği on ikinci toplantımızda taslak rapor görüşüldü.

Burada rapor hazırlanırken takip edilen yöntem şu şekilde gerçekleştirildi: Şu ana kadar 19 akademisyen dinlendi, 15 sivil toplum kuruluşuyla toplantı yapıldı ve 5 kamu görevlisi dinlendi. Tabii buradaki yapılan sunumların hepsinin özeti raporda yer almasına özellikle hassasiyet ve yer verildi. Bu birinci aşamadan sonra değerlendirme ve öneriler kısmında yine bunları bir süzgeçten geçirmek suretiyle bütün görüşlerin yansıtılması ve sonuç olarak da yine sonuçta alt komisyonumuzun görüşleri sunuldu.

Şimdi taslak rapor hepinizde, komisyon üyelerimize daha önce dağıtıldı.

BAŞKAN – Okuyalım.

CANAN CANDEMİR ÇELİK (Bursa) – Değerlendirme ve öneriler kısmının girişinden sonra konuyu yedi başlığa ayırdık. Anayasa'nın dili, eşitlik düzenlemesi ve ayrımcılık yasakları, eşit temsil, çalışma hayatı, milletlerarası anlaşmaların uygulanması, aile hayatı, kadına yönelik şiddet.

Şimdi değerlendirme ve öneriler:

"Kadın-erkek eşitliği yeni anayasada nasıl tesis edilebilir?" sorusu karşısında Komisyonumuzun karşısına iki yaklaşım çıkmıştır. Birinci yaklaşımda, eşitliğin tam tesis edilebilmesi için somut öneriler getirilmiş ve anayasaların en üst norm olmaları sebebiyle burada yazılacak kuralların devletin ve hukuk sisteminin işleyişini belirleyeceği, uygulamalardaki eksiklikleri gidereceği, devlete sorumluluklar ve ödevler yükleyeceği savunulmuştur. Diğer yaklaşımda ise, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik düzenlemelerin daha çok yasalar ve diğer hukuki düzenlemeler vasıtasıyla yapılması, anayasalarda bu konu ile ilgili ayrıntılı düzenlemelere yer verilmesinin zamanla tekrar anayasa değişikliği yapmayı gerektirebileceği ve bunun da anayasayı tartışılabilir hâle getirebileceği, bu durumda anayasada sadece ilkesel ifadelerin yer almasının uygun olduğu savunulmuştur. Örneğin, geçmişte maruz kalınan ayrımcılık sonucu dezavantajlı konuma düşenler için alınabilecek geçici özel önlemlerin anayasada sayılması hâlinde bu önlemlerin amacına ulaştığında tekrar anayasa değişikliğine ihtiyaç duyulacağı ifade edilmiştir. Anayasa yapım tekniği açısından bu iki noktanın göz önünde bulundurulup değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde, kadın-erkek eşitliğinin anayasada tesisi konusunda dünya örneklerinden geri olunmasa da uygulamalarda ve eşitliğin hayata geçirilmesinde ciddi sıkıntıların bulunduğunu görmek güç değildir. Yeni anayasa bu sorunların çözümünde kuvvetli bir dayanak olacak ve devletin bu konudaki kararlılığını en üst perdeden gösterecektir.

Bu alandaki temel sorunları ve çözüm önerilerini şöyle sıralayabiliriz:

a) Anayasanın Dili:

Anayasanın dili kadın-erkek eşitliğinin tam olarak sağlanmasına yönelik taahhüdü göstermek açısından önem kazanmaktadır. Diğer ülke anayasalarında görüldüğü üzere, anayasa dilinde erkeğe özgü zamirler kullanılması sorun oluşturabilmektedir. Anayasa yazımında cinsiyet belirten bir dil yerine kadınlar ve erkeklere eşit yaklaşan, nötr bir dilin tercih edilmesi ve bireylere, gruplara gönderme yaparken "kadınlar ve erkekler" ifadesinin kullanılması kadın-erkek eşitliğine dair zihinsel kalıpların dönüştürülmesine katkı sağlayacaktır.

Öte yandan, anayasada kadınları tanımlayan ifadelerin kullanıldığı yer ve bağlam da bu anlamda önem arz etmektedir. Nitekim Komisyonumuza, Anayasa'nın 50/2'nci maddesinde yer alan "Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhi yetersizliği olanlar..." ifadesinde kadınların küçüklerle bedenî ve ruhi yetersizliği olanların arasında sayılmasının uygun olmadığı ifade edilmiştir.

b) Eşitlik Düzenlemesi Ve Ayrımcılık Yasakları:

Anayasalarda düzenlenen eşitlik maddeleri, anayasada güvence altına alınan hakların, kadınlar da dahil olmak üzere, herkese eşit olarak uygulanmasını ve kanun önünde eşitliği garanti etmektedir. Söz konusu eşitlik, ayrımcılık yasasının ve pozitif önlemlerin uygulanmasını mümkün kılmamanın yanı sıra vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi, evlilik, aile, eğitim, sağlık, istihdam, mülkiyet, doğal kaynakların kullanımı gibi çeşitli alanlarda kadınlar ve erkeklere eşit muamele edilmesine dair düzenlemeleri de içerebilmektedir.

Komisyonumuza, yeni anayasada toplumsal cinsiyet eşitliğini temin edecek, kadın-erkek eşitliğinin önündeki tüm engelleri kaldıracak, cinsiyet temelindeki ayrımcılıklar dahil olmak üzere her türlü ayrımcılığın önlenmesini sağlayacak düzenlemeler yapma

yükümlülüğünün devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılabileceği, özellikle insan haklarına, insan onuruna, demokrasi değerlerine ve hukuk devleti mekanizmalarına yönelik olarak yapılacak vurguların yerinde olacağı ifade edilmiştir.

Ayrımcılık sorunu tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de görülen ve insan onuruna saygının en büyük ihlallerinden bir tanesidir. Ülkemizde ayrımcılığın önlenmesi adına anayasal ve yasal düzenlemeler bu sorunla mücadelede faydalı olsa da halen çeşitli ayrımcılık türlerinin görülebildiği yadsınamaz bir gerçektir. Komisyonumuz bu bağlamda, insan haklarının ve insan onurunun ön planda tutulduğu, temel hak ve özgürlüklerin de insan onuruna bağlandığı bir bakış açısının yeni anayasada yer alması ve bütün ayrımcılık türleri ile mücadelenin devletin en önemli ve asli görevleri arasında sayılmasının yararlı olacağı görüşündedir.

Anayasanın "Başlangıç" bölümünde ve "Eşitlik" maddesinde çeşitli düzenlemelerin yapılması Komisyona sunulan öneriler arasındadır. Anayasanın "Başlangıç" bölümünün kısa ve öz bir metin olması, bu bölümde bütün ifadelerin vurgusunun özgürlük ve demokrasi değerlerine, çoğulculuğa, hukuk devletine yönelmesi ve temel felsefesinin her türlü ayrımcılığın reddi olduğunun mutlaka vurgulanması; din, mezhep, dil, kültür, etnik köken, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim temelinde, her türlü ayrımcılığın reddedilmesi; ayrıca mevcut Anayasa'dan farklı olarak, bu bölümün metne dahil olmadığına da hükme bağlanması, böylece yargı kuruluşlarının yerinde denetimi yapmasının önlenmesi gerektiği önerilmiştir.

Eşitlik maddesinde ise ayrımcılıkla mücadele hedefinin açıkça dile getirilmesi, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın kabul edilemeyeceğinin açıkça yazılması, geniş ve detaylı eşitlik anlayışının yoruma açık olmayan net düzenleme ile ifade edilmesi, cinsiyetler arası eşitliğin mutlaka açıkça belirtilmesi hususları Komisyonumuzda dile getirilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Hizmetleri Başkanlığı tarafından hazırlanıp Komisyonumuza sunulan diğer ülke anayasaları ile ilgili çalışmada da görüldüğü üzere, Anayasanın 10'uncu maddesinde 2010 yılında yapılan Anayasa değişiklikleriyle gelinen seviye dünya örneklerinin gerisinde değildir. Bu maddede negatif ayırım yasaklarına yer verilmesi ve negatif ayırım yasaklarının tüketici olarak sayılmaması "ve benzeri" gibi diğer ayrımcılık türlerinin de önüne geçebilecek bir ifadenin kullanılması, özellikle yargı kuruluşları tarafından takdir yetkisi kullanılarak ayırım yasaklarının genişletilebileceği yönünde bir hukuki sonuç meydana getirilmiştir. Bu durumda bu maddenin uygulamada tüm ayrımcılık türlerine karşı bir koruma sağlama gücüne sahip olduğu ifade edilebilir.

Bununla birlikte bu maddede kadın haklarının daha da güçlendirilmesi açısından "kadın-erkek eşitliği" ve "toplumsal cinsiyet eşitliği" kavramlarının açıkça belirtilebileceği, bu doğrultuda kadınlar ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu, devletin eksik temsil edilen cinsiyet lehine fiili eşitliğin temini için gerekli tedbirleri alma ve bu eşitliğin kabul edilmesini sağlama görevinin bulunduğu yönünde bir düzenleme yapılabileceği belirtilmiştir. Yine bu çerçevede olmak üzere devletin toplumda zayıf konumda olan kişileri korumak ve eşitsizlikleri gidermek amacıyla pozitif ayrımcılık ilkesi doğrultusunda gereken tedbirleri almakla mükellef tutulması önerilmiştir. 10'uncu maddedeki hususların sonuçlarda ve maddi anlamda eşitliğe yer verecek şekilde düzenlenmesi gerektiği, pozitif ayrımcılığı, geçici özel önlemleri, kotayı uygulayacak şekilde, siyasette ve karar alma mercilerinde kadın oranının artırılması noktasında emredici bir hüküm konulabileceği de Komisyona önerilmiştir. Ayrıca, eşitliğin sağlanması ve ayrımcılık yasağı ile ilgili olarak anayasal gözetim mekanizmaları oluşturulabileceği, bu bağlamda kurulacak İnsan Hakları ve Ayrımcılık İzleme Kurulu, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kurulu, ombudsman gibi mekanizmalarla kadınlar ve erkeklere eşit haklar sağlanması ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi konusunda denetim sağlanabileceği de Komisyonumuza ifade edilen görüşler arasındadır.

Komisyonumuz, çalışmalarına ışık tutması için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin "cinsiyete dayalı ayrımcılık" ve "cinsiyet eşitliği" kavramlarına atıfta bulunduğu kararlarını incelenmesini istemiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Hizmetleri Başkanlığınca gerçekleştirilen çalışmalarda mahkemenin kararlarında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ayrımcılık yasağını düzenleyen 14'üncü maddesine aykırılık oluşturan durumları açıklarken, yasağın benzer durumlarda olan kişilere farklı muamele yapılmasına karşı getirilmiş olduğunu, uygulamadaki bir farklılığın objektif ve makul bir gerekçeden yoksun olması, meşru bir amaçla sahip olmaması veya gerçekleştirilmek istenen amaçla kullanılan araçlar arasında makul bir oran ilişkisi bulunmamasının, maddenin ihlali anlamına geldiğini ifade ettiği belirtilmiştir. Cinsiyetler arası eşitlik kavramına ilişkin olarak mahkeme cinsiyet eşitliğinde gelişme sağlanmasının, Avrupa Konseyine üye devletlerde gerçekleştirilmek istenen büyük bir amaç olduğunu ve cinsiyetler arasında bir muamele farklılığının Sözleşme'ye aykırılık teşkil etmemesi için çok önemli sebeplerin var olması gerektiği ifade edilmiştir. Örneğin Andrie v. Çek Cumhuriyeti davası kararında Mahkeme ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14'üncü maddesinin üye devletleri, kişiler arasındaki "olgusal eşitsizlikleri" düzeltmek için onlara farklı muamele etmekten alıkoymadığını, aslında bazı durumlarda farklı muamele yoluyla eşitsizliği düzeltme girişiminin kendisinin bu maddenin ihlaline yol açtığını ifade etmektedir. Davanın özel koşulları

işğında bu yaklaşım sosyal ve ekonomik değışikliklerin kadınlara özel muamelede bulunulması ihtiyacını ortadan kaldırmıncaya kadar makul ve objektif olarak meşru olmayı sürdürecektir.

Eşit Temsil: Ülkemizde kadınlara 1930 yılında belediye seçimlerinde oy kullanma ve belediye meclislerine seçilme hakkı tanınmış, kadınlar 1933 yılında muhtar ve ihtiyar medisi seçimlerinde oy kullanma ve seçilme hakkını, 5 Aralık 1934'de de milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir. 1935 genel seçimlerinde yüzde 4,5 olan kadın milletvekili oranı uzun yıllar aşılamamış, günümüzde ise ancak yüzde 14,38'lik bir orana ulaşmıştır. Son yıllarda kadınların siyasette ve karar alma organlarında temsili konusunda bir gelişme olmakla birlikte bu alanda istenilen düzeye ulaşamadığı aşıkardır.

Anayasamızın 10'uncu maddesi ile bu konuda pozitif ayrımcılık yapılmasına olanak sağlanmıştır. Komisyonumuza, kadınlara siyasi temsil eşitliği sağlanması alanında anayasal bir düzenleme yapılabileceği gibi Siyasi Partiler Kanunu, Seçim Kanunu gibi kanunlarda yapılacak düzenlemeler ile bu alanda ilerleme kaydedilebileceği, seçimle ve atama ile gelinen makamlara getirilmede kota uygulanabileceği ifade edilmiş ve bu konuda birçok öneri getirilmiştir. Bu önerilere kısaca bakacak olursak:

Anayasa'mızın "Milletin temsili" başlıklı 80'inci maddesi ve "Siyasi partilerin uyacakları esaslar" başlıklı 69'uncu maddesine bu yönde hükümler konularak kadınların siyasette temsili noktasında iyileştirici adımlar atılabileceği, üyeleri, atama veya seçimle belirlenen tüm kamusal organların oluşturulmasında, ilgili kurumun niteliğine uygun düştüğü ölçüde, kadınlar ve erkeklerin eşit temsili ilkesinin öncelikle gözetilmesi gerektiği hususu teklif edilmiştir.

Sendika ve üst kuruluşlarının yönetim organlarında, il genel medisi, il belediye medisi ve büyükşehir belediye meclislerinde, üniversitelerin yönetim organlarında, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile bunların üst kuruluşlarının yönetim organlarında, Anayasa Mahkemesinde, HSYK'da ve kamu denetçisi seçiminde eşit kadın ve erkek temsiline sağlanması ve kadın erkek temsili arasındaki uçurumun devlet eliyle azaltılması önerilmiştir.

Fransız Anayasası'nda olduğu gibi parite veya denklik ilkesinin, seçimle veya atanma ile gelinen tüm kurum ve organlar açısından anayasaya girmesinin yararlı olabileceği de Komisyona ifade edilmiştir.

Kota konusunda yukarıda sayılan kurum ve kuruluşlar ile birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisinde kadın temsil oranları için getirilen önerilerde yüzde 30-50 arasında bir oran konulmasının temsil sorununu çözeceği ifade edilmiştir. Öte yandan, kadınların temsili ile ilgili bir kota konulması yerine cinsiyetler arasında yüzde 10'dan fazla temsil farkı oluşmamasının sağlanması, cinsiyetler arasında nötr bir dil ve nötr bir oran belirlenmesi gerektiği de Komisyona sunulan öneriler arasındadır.

Bu oranlara uyulmaması durumunda ise özellikle siyasi partiler açısından seçim yardımından menetme ya da daha ileri gidilerek seçimlerden menetme gibi çeşitli yaptırımların uygulanması önerilmiştir.

Bu önerilerin yanı sıra kota uygulamasının geçiş sürecinde uygulanabilecek bir yöntem olması gerektiği, bu sebeple uygulanacak kota oranını siyasal dinamiklerin belirlemesi gerektiği, kota uygulamasının anayasada yer alması halinde kota uygulanmasına gerek kalmaması ve eşit temsiline sağlanması durumlarında anayasal sorunla karşı karşıya kalılabileceği görüşleri de Komisyona aktarılmıştır.

Kadınların siyasete katılımları alanında, dinî simge taşıma konusu da ülkemizde kadının seçilme hakkı üzerinde önemli bir engel olmaya devam etmektedir. Anayasamızın milletvekili seçilme yeterliliğini düzenleyen 76'ncı maddesiyle Meclis İçtüzüğü'nün kılık kıyafet yükümlülüğünü düzenleyen hükmünde buna engel teşkil eden bir ifade yer almamaktadır. Buna rağmen ne yazık ki başörtüsü kullanan kadının seçilme hakkı önünde Anayasa ve kanunlardan kaynaklanmayan çeşitli engeller mevcuttur. Bu yüzden milletvekili seçilme yeterliliğini düzenleyen maddede seçilme hakkının kadın ve erkeğe eşit olarak tanındığı ve kadının dinî simge taşımasının bu hakkın kullanımını engellemeyeceğinin açıkça vurgulanması, bunun tüm din gruplarını içerecek biçimde ifade edilmesi, sayıları az da olsa Türkiye'de azınlık gruplarının da dinî simgeleriyle seçilme hakkından istifade etmelerinin mümkün hâle gelmesi gerektiği Komisyona teklif edilmiştir.

Çalışma Hayatı: Anayasalarda çalışma hayatında kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olarak iş yerinde işe alınma, yetiştirilme, terfi ettirilmede ayrımcılık yasağı, kadınlar ve erkekler için eşit işe eşit ücret uygulaması; kadınların doğum öncesi ve sonrası dönemlerde korunması; ücretli izin; babalık izni; çalışma hayatı ile ev hayatının uyumlaştırılması ve evde çocuk, yaşlı, engelli bakımı ile ilgili düzenlemeler söz konusu olabilmektedir.

Komisyonumuza ülkemizin, kadın istihdam oranı açısından dünyadaki 200 küsur ülke arasında en altta yer alan 10 ülkeden bir tanesi olduğu, ekonomik gelişmişlik düzeyimiz ve kişi başına düşen millî gelirimizden kopuk olarak 2000'li yıllarda yüzde 23-29 oranında bir kadın iş gücüne katılım oranının söz konusu olduğu, bunun da genel iş gücüne katılım oranımızı yüzde 40'lara kadar geri

çektığı ifade edilmiştir. Bundan başka, genel iş gücüne katılım oranımızın düşük ve Avrupa Birliğiyle üyelik müzakerelerimizde önümüze getirilen, ilerleme kaydetmemiz gereken alanlardan biri olduğu, ülkemizde tek kazananlı aile modelinin baskın olduğu, ev içi her türlü hizmetin tam zamanlı ev kadınlarımızın ücretsiz emeği üzerine kurulu olduğu; toplumsal cinsiyet rollerinin, bu bağlamda evlilik ve çocuk sahibi olmanın, kadın iş gücü arzı üzerinde kurumsal kısıtlara dönüştüğü; bu durumun kadınlar ve çocuklar arasındaki fırsat eşitsizliklerinin de derinleşmesine yol açtığı, bu alanda çeşitli uzlaştırma mekanizmalarına ihtiyaç duyulduğu, istihdam alanında korumacı önlemlerin sınırlı sayıda tutularak kadınları eve yönlendirici değil istihdamı teşvik edici nitelikte korumacı önlemlerin alındığı yasal düzenlemeler yapılmasının yararlı olacağı ifade edilmiştir.

Kadınların daha çok ev içindeki sorumlulukları üstlendiği bir ortamda kamusal alanların mecburen erkek egemen alanlar olarak şekillenmekte olduğu ve üst pozisyonlara, karar verme kademelerine ulaşmalarının çok daha az olanaklı olduğu, haliyle, iş gücünde çok az kadın olunca siyasette de çok az kadın olduğu ya da ücretli istihdam edilen az kadın olunca bunların arasından girişimci kadınların da sayısının azaldığı, Komisyonda dile getirilen görüşler arasındadır.

Ayrıca, kadınlar ve erkekler için fırsat eşitliğini sağlamanın devletin sorumluluğu olduğu, fırsat eşitliğinin imkân eşitliği anlamına geldiği yaklaşımıyla eğitim başta olmak üzere istihdam, sosyal güvenlik gibi alanlarda kadınlara erkeklerle eşit fırsat ve imkânlar tanındıktan sonra kadınların aile içindeki konumlarını belirleyebilecekleri, ancak bu eşitlik sağlandıktan sonra kadınların aile ve iş yaşamları arasında tercih yapmak zorunda kalmalarının en aza indirgenebileceği vurgulanmıştır.

Kadınların iş gücü piyasasından soyutlanmasının ekonomik bağımlılığı ve seçme özgürlüklerinin kısıtlanmasını beraberinde getirdiği, ekonomik bağımlılığın aile içinde cinsiyete dayalı hiyerarşiyi besleyen ve özellikle ev içi şiddet durumlarında, şiddet sarmalını kırmayı güçleştiren faktörlerden bir tanesi olduğu da dikkat çekilen konular arasındadır.

Kadınların istihdama katılımı toplumsal sonuçları yanında, sürdürülebilir kalkınmanın da en önemli unsurlarından bir tanesidir. Ülkemizde kadınların istihdama katılması, ekonomik hayatın içinde daha çok yer alması ve kadın girişimciliğinin artırılması için çeşitli yasal önlemlerle birlikte önemli sosyal politikalar hayata geçirilmektedir. Bu konuda yeni anayasada da çeşitli önlemler alınabileceği Komisyonumuzda dile getirilmiştir. Örneğin, Anayasa'nın 166'ncı maddesindeki düzenlemeye kadın erkek eşitliğine dayalı, ekonomik ve sosyal kalkınmaya ilişkin yalın ve özlü bir hüküm bir yan cümle olarak eklemekte yarar olduğu, aynı hükümden Ekonomik ve Sosyal Konseyin danişsal görevi tanımlanırken kadın erkek eşitliğine dayalı ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişari görüş bildirme yetkisine yer verilebileceği Komisyona önerilmiştir.

Ayrıca 173'üncü maddede esnaf ve sanatkârların korunması bakımından, kadın emeğine dayalı girişimciliğinin korunmasına ilişkin bir vurgunun da değer taşıyacağı ifade edilmiştir.

Devlete, kadınların ve kız çocuklarının eğitimden eşit şekilde faydalanma ve istihdama artan oranda katılmalarının önündeki engelleri kaldırma yükümlülüğü yüklenebileceği, iş ve meslek seçimindeki bu engelleri devletin ortadan kaldıracağı yolunda bir ifade eklenerek yasama organına yasa çıkarma, yürütmeye bunları uygulama yönünde bir ödev yüklenebileceği önerilmiştir.

Seçilme hakkı yönünden olduğu gibi, çalışma ve sözleşme hürriyeti, eğitim ve öğretim hürriyeti kamu görevlerine getirilme hakkı yönünden de kadınlarımızın bir kısmının inançları doğrultusunda giydikleri kıyafetler nedeniyle çeşitli ayrımcılıklara ve kısıtlamalara maruz kalabildikleri ve bu haklarını kullanamadıkları görülmektedir. Özellikle üniversitemizde geçmiş yıllarda yaşanan sıkıntılar -her ne kadar artık söz konusu olmasa da- hafızalarda tazeliğini korumakta ve halen toplum vicdanını kanatmaktadır.

Bu soruna yönelik olarak, ülke düzeyinde eşitlik temelinde bir uygulamanın sağlanması ve gelecekte davranış, politika değişikliklerinin ortaya çıkmasını önlemek bakımından bu hakkı düzenleyen maddede, özellikle yükseköğretim kurumlarındaki öğretim üyeleri ve öğrenciler zikredilmek suretiyle, bu kişiler yönünden dinî ve siyasi simgeler kullanmanın öğretim üyesi ve öğrenci olma hakkını engellemeyeceği yolunda bir hükmün ilave edilmesi önerilmiştir.

Dinî ve siyasi simge taşımanın, adalet hizmetini dağıtanlar, hâkimler ve savcılar, güvenlik görevlileri, emniyet teşkilatı mensupları gibi bazı hassas alanlar dışında kamu görevlerinde engel teşkil etmemesi gerektiği Komisyonda dile getirilen görüşler arasındadır.

Çalışma ve sözleşme hürriyeti düzenlenirken de bu hürriyetin kadın ve erkeklere eşit olarak tanınması, dinî tercihleri sebebiyle kadınların bu hürriyetten mahrum bırakılmayacakları yolunda bir hükmün eklenmesi gerektiği Komisyona ifade edilmiştir.

Kamu görevlerine getirilme hakkı konusunda, kadın ve erkek ayrımı yanı sıra Müslüman olmayan azınlık grupları da dâhil olmak üzere kişilerin dinî inançları, mezhepleri, cinsiyetleri, cinsel yönelimleri, etnik kökenleri gibi pek çok alt ayrımlar bakımından bu hakkın uygulanmasında sorun olduğu, bu sebeple, kamu görevlerine getirilme hakkı düzenlenirken kadın ve erkekler bakımından bu

hakkın eşit olarak tanınması ve bu haktan yararlanırken din, mezhep, cinsiyet, cinsel yönelim ve etnik köken gibi hiçbir temelde ayrımcılık yapılamayacağını vurgulanması gerektiği Komisyona ifade edilmiştir.

e) Milletlerarası anlaşmaların uygulanması: Anayasa'mızın orijinal metninde milletlerarası anlaşmaların hukuki statüsü kanunlarla eşdeğer olarak düzenlenmiş iken 2004'te yapılan bir değişiklikle bu anlaşmaların hukuki statüsü kanunların üzerine yükseltilmiş ve bu husus emredici bir anayasa kuralı olarak hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla buradan çıkan sonuç, yasama, yürütme, yargı organlarının ve idari makamlarının Türkiye'nin taraf olduğu temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası anlaşmaları kanunların üzerinde görmesi ve kendi yetkilerini bu çerçevede kullanabilmesidir. Ancak bugüne kadarki uygulamalara bakıldığında milletlerarası anlaşmaların çok göz önünde tutulmadığı ve bu yönde bir eksikliğin söz konusu olduğu görülmektedir. Dolayısıyla yeni anayasa döneminde temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası anlaşmaların uygulanması güvence altına alınmalı ve bu anlaşmalar vakit kaybedilmeden hayata aksettirilmelidir. Nitekim Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan temel insan hakları sözleşmelerinden biri olan, ülkemizin de taraf olduğu Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin hukuki alanda tedbirler alma yükümlülüğü düzenleyen 2'nci maddesinde taraf devletlerin kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimde yasaklanıp, her türlü vasıta ile ve hiç vakit kaybetmeden kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etme politikası izlemeyi kabul ederek bu amaçla erkeklerin ve kadınların eşitliği prensibi henüz ulusal anayasalarına veya diğer ilgili mevzuatlarına içselleştirilmemiş ise bu prensibi içselleştirmeyi ve yasal ve diğer uygun vasıtalarla bu prensibin pratik olarak uygulanmasını sağlamak konusunda taahhütte bulunacakları ifade edilmektedir.

Buna ek olarak, kısa bir süre önce ilk imzacı ülke olarak imzaladığımız Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin, İstanbul Sözleşmesinin 4'üncü maddesindeki tarafların kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı kınayacağı ve bunu önlemek için kadın erkek eşitliği ilkesini kendi ulusal anayasalarına ya da diğer uygun mevzuatlarına dâhil edip bu ilkenin uygulamada da gerçekleştirilmesini sağlayacakları yolundaki hükmü de bu hususu teminat altına almıştır.

Bu doğrultuda yeni anayasada mevcut 90'nci maddedeki formülü kabul etmek yanında bunu güçlendirecek bir mekanizmanın eklenmesi yönünde görüşler Komisyona ifade edilmiştir.

Anayasa Mahkemesine kanunların Anayasa'ya uygunluk denetimi yanında kanunların temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası anlaşmalara uygunluk denetimi yetkisinin de tanınması ile yargı kuruluşları arasında yeknesaklığın sağlanabileceği, bunun da bütün insan haklarına, dolayısıyla kadın haklarına da önemli bir güvence sağlayacağı belirtilmiştir.

Bu konuda ayrıca, milletlerarası anlaşmaların insan haklarını daha iyi koruyacağını varsayılmakta olduğu, ancak çıkartılacak yasaların koruma konusunda daha etkili olabileceği, dolayısıyla anayasada "insan haklarını en fazla koruyan" şeklinde bir ifadenin yer almasının daha yararlı olacağı yönünde görüşler de Komisyona ifade edilmiştir.

Aile Hayatı: Kadın erkek eşitliğinin aile hayatında düzenlenmesi ile ilgili olarak anayasalarda evliliklere, evliliklerde çiftlerin eşit hak ve yükümlülüklerine, çocukların, yaşlıların engellilerin bakım ve sorumluluğuna ve aile hayatının korunmasına dair düzenlemeler söz konusu olmaktadır.

Komisionumuza, Anayasa'da aile içerisinde eşler arasında haklar ve yükümlülüklerde eşitliğe, eşit iş bölümüne ve çocuklar ile ilgili eşit sorumluluk alınmasına yönelik hükümlerin yer alabileceği, kadınların sadece anne olarak değil birey olarak da korunmaları gerektiği, devletin aile içerisinde adaleti sağlamak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü olduğunun belirtilmesinin yararlı olacağı yönünde öneriler sunulmuştur.

Öte yandan anayasada kadın erkek eşitliği düzenlenirken aile birliğini bozacak, aile içindeki dayanışmayı zedeleyecek yaklaşımlardan kaçınılması gerektiği, ailenin toplumun temelini aldığı yaklaşımın doğru olduğu, ailenin korunması ve aile içindeki adaletin, eşit hak ve yükümlülüklerin sağlanması ile kadınların da korunmuş olacağı Komisionumuzda dile getirilen görüşler arasındadır.

Kadına Yönelik Şiddet: Kadına yönelik şiddet ülkemizdeki en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Bu alanda, son zamanlarda 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu gibi çeşitli yasal düzenlemeler hayata geçirilerek sorunun çözülmesi için yoğun bir çaba harcanmaktadır. Yeni anayasada bu sorunun giderilmesine yönelik bir hükmün konulması ile hem devletin bu konudaki tavizsiz tutumunun en üst perdeden dile getirilebileceği hem de bu sorunun çözümü için güçlü bir anayasal dayanak sağlanabileceği ifade edilmiştir.

Bu bağlamda, mevcut Anayasa'nın 17'nci maddesinde cinsiyete dayalı, töre ve namus saikiyle oluşabilecek şiddeti önleme konusunda, devletin pozitif yükümlülüğünü yaşama geçirecek bir düzenlemenin kadına yönelik şiddetin önlenmesinde faydalı

olabileceği; ev içi şiddetin, kadın cinayetlerini önlemenin, kadınların ve çocukların cinsel istismarının önlenmesinin devletin yükümlülüğü olarak tanımlanması gerektiği Komisyonumuza ifade edilmiştir.

Sonuç: Anayasalar devletleri değiştirme, dönüştürme yeteneğine sahip, devletlerin işleyişini, hukuk sistemini, siyasal yaşamını düzenleyen; devletlerin temel ilkelerinin, hedeflerinin ortaya konulduğu; vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini garanti altına alan, normlar hiyerarşisinin en üstünde yer alan temel belgelerdir. Her ülkenin özgün siyasal, tarihsel, sosyal, kültürel koşullarında şekillenen toplum sözleşmeleri olan anayasalar o ülkenin vizyonunu gösterir, kendisi için planladığı gelecek hedefine doğru devlete ve vatandaşlara yükümlülükler yükler ve rehberlik eder.

Nüfusun yarısını oluşturan kadınların kendi yaşamları hakkında verilen kararlara yeterince katılmadığı, eksik temsil edildiği bir demokratik düzenin tam ve sağlıklı işlediği ileri sürülemez. Günümüzde kadınların statüsü, üstlendiği roller ve topluma katkılarında esaslı değişiklikler olmakla birlikte toplumsal yaşamdaki güç ve sorumluluk dağılımında ve kaynaklara erişimde cinsiyet kaynaklı eşitsizlikler devam etmektedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü belgelerinde yer alan tanımlamalarda da belirtildiği üzere, cinsiyet kavramı, sosyal bilimler literatüründe ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının kuramsal zemininde iki şekilde ele alınmaktadır. Bunlardan birincisini biyolojik cinsiyet kavramı oluşturmaktadır. "Toplumsal cinsiyet" ve "Cinsiyet" kavramları arasındaki farka bakıldığında cinsiyetle kastedilenin aslında biyolojik cinsiyet olduğu görülmektedir. Biyolojik cinsiyet, bireyler arasındaki fiziksel farklılıkları tanımlar, erkekler ve kadınlar arasındaki genel biyolojik farklara ilişkindir. Daha geniş bir ifadeyle, kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerdir. "Toplumsal cinsiyet" ise, bu farklılıkların toplumsal ilişkilere taşınmasıdır. Toplumsal cinsiyet kavramı, belirli bir bağlamda erkeklerle kadınlar arasındaki toplumsal ilişkileri tanımlamak için kullanılır, erkeklerle kadınlar ve erkek çocuklarıyla kız çocukları arasındaki ilişkiye ve bu ilişkinin sosyal olarak nasıl kurulduğuna değinir. Başka bir deyişle, toplumun kadın ve erkeklere verdiği roller, görev ve sorumluluklar toplumsal cinsiyet kavramında ifadesini bulmaktadır. Toplumsal cinsiyetin getirdiği roller dinamiklerdir ve içeriği zamanla değişebilir.

Ülkemizde toplumsal cinsiyet rolleri, aile bireylerinin yaşamlarını sürdürmeleri için ücret ödenmeksizin yapılan ve her gün tekrarlanan işleri, çocuk, yaşlı ve hasta bakımı da dahil olmak üzere tüm aile içi sorumlulukları kadının görevi olarak tanımlamaktadır. Bu durum, kadınların kendilerini geliştirmelerini, siyasette, karar alma mekanizmalarında ve çalışma yaşamında etkin görevler alabilmelerini sağlayacak adımlar atabilmelerinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Kadın ve erkeğin sorumlulukları paylaştığı eşitlikçi bir yapı için aile içi iş bölümü ve roller konusunda bir zihniyet değişimi sağlanmasına, bunun için de toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamaya yönelik kamu politikalarına ve özel önlemlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Kadınlar ve erkeklere eşit haklar sağlanması bir devletin temel haklar ve özgürlükler alanında yerine getirmesi gereken en önemli görevlerden bir tanesidir. Çünkü eşitlik her şeyden önce bir insan hakkıdır ve bu hakkın çiğnenmesi de bir insan hakkı ihlalidir. İş hayatında, eğitimde, aile hayatında, sosyal yaşamda ve toplumun bütün katmanlarında toplumsal cinsiyet temelinde ayrımcılığın önüne geçilmesi, kadınlara ve erkeklere kendi potansiyellerini gerçekleştirme yolunda eşit haklar ve fırsatlar tanınması gerekmektedir.

Son yıllarda ülkemizde, devletin kadınların durumlarının iyileştirilmesi yolunda takındığı kararlı tutum, bu sorunun çözülmesi ve zihinlerdeki yanlış algıların değişmesi adına oldukça ümit vericidir. Bu konuda çıkartılan yasalar, yönetmelikler, genelgeler ve Anayasa'da yapılan değişikliklerle birlikte toplumu bilinçlendirme faaliyetlerindeki artış, bir devlet politikası olarak bu sorunla yüzleştiğinin ve çözümünü için çeşitli yolların denendiğinin en önemli göstergeleridir.

Ülkemiz için tarihî bir fırsat olan yeni anayasa yapım sürecinde kadın-erkek eşitliğinin yeni anayasada tam ve eksiksiz bir şekilde tesis edilmesi meselesi çok boyutlu, birçok alanı ve tartışmayı kapsayan bir meseledir. Anayasalarda kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik çok geniş düzenlemeler olmasının bu alanda istenilen seviyeye bizi bir anda taşımayacağı aşikârdır. Toplumsal bir mesele olan kadın-erkek eşitsizliğinin çözümünde yasal düzenlemelerle birlikte toplumsal bilincin dönüştürülmesine de ihtiyaç vardır.

Yeni anayasada toplumun her katmanında kadın-erkek eşitliğini sağlamak ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak yolunda yapılacak düzenlemeler ve oluşturulacak mekanizmalar toplumsal cinsiyetin ana politikalara yerleştirilmesi için önemli bir fırsat yaratacaktır. Kadınlar ve erkeklere eşit haklar ve fırsatlar tanınması, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması yolunda alınacak yasal önlemler öncülüğünde toplumsal cinsiyet duyarlılığının tüm kamu kurum ve kuruluşlarında sağlanması toplumsal bilincin dönüşmesine de katkı sağlayacaktır. Böylelikle nüfusun yarısını oluşturan kadınların toplumsal yaşama etkili katılmaları mümkün olacak, kadınlar ve erkeklerin insan haklarından eşit olarak yararlandığı daha adil ve demokratik bir toplumsal düzenin önü açılacaktır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz, ellerinize sağlık, biraz da sizi yorduk.

Değerli arkadaşlar, sayın milletvekilleri; Anayasa Alt Komisyonumuzun Başkanı, üyeleri de burada. Hazırladıkları raporu Komisyona sunuyorlar.

Nedret Hanım, alt komisyon üyesiydi. İlk sözü size vereyim, ondan sonra bir şey söylemek istiyorum.

Buyurun.

AYŞE NEDRET AKOVA (Balıkesir) – Sayın Başkan, değerli Komisyon üyesi arkadaşlarım; öncelikle Komisyon üyesi Mehmet Kasım Gülpınar arkadaşımızın babasının vefatı, yine üye arkadaşımızın babasının vefatı, bir başka yine milletvekilimizin vefatı nedeniyle başsağlığı diliyorum tüm Komisyon üyesi arkadaşlarımıza. Anne-baba kaybı hakikaten çok zordur, Allah sabır versin.

Saygıdeğer Başkanım, şimdi bizlere gönderilen -biz de alt komisyonunda bu konuda da itirazlarda bulunduk- Komisyon raporunda imza bulunmamaktadır. Yani alt komisyon üyeleri tarafından imzalanmayan veyahut da kimin tarafından değerlendirme raporunda şuradan şuradan bilgiler aldık denilmekle birlikte Komisyon raporunda imza olmamasını biz usuli ve hukuki bir eksiklik olarak görüyoruz. Bu konuyu itirazlarımızın başında söylemek, belirtmek istiyoruz.

BAŞKAN – Komisyona gelen raporda var, size dağıtılanlarda belki olmamış olabilir ama Komisyona gelen...

SEDEF KÜÇÜK (İstanbul) – Bizlerde hiç yok, bize dağıtılanlar imzasız efendim.

BAŞKAN – Tamam.

AYŞE NEDRET AKOVA (Balıkesir) – Hepsi imzasız efendim. Onun için öncelikle bu imza konusunun önemli bir hukuki ve usuli eksiklik olduğunu söylüyorum.

BAŞKAN – Tamam, ben onu algılamadım yani Komisyona gelen...

AYŞE NEDRET AKOVA (Balıkesir) – Her ne kadar Alt Komisyonumuzca 9/5/2012 tarihinde “Değerlendirme ve Öneriler” başlıklı bir belge hazırlanıp Anayasa Uzlaşma Komisyonuna iletilmesi düşünülse de Komisyonun aldığı ve kamuoyuna açıkladığı karar gereğince 30 Nisan 2012, saat 24.00 itibarıyla görüş alma süresi bitmiş olup, bu tarihten sonra gönderilecek görüşlerin kamu kurumu ayrımı gözetmeksizin dikkate alınmayacağı hepimizin malumudur. Bu nedenle biz bu Komisyon değerlendirmelerimizin Uzlaşma Komisyonunca yeterince değerlendirilmeyeceği kanaatinde bulunmaktayız. Bununla birlikte aşağıdaki görüşleri belirtmekte yarar görüyoruz:

Anayasa’da açık bir şekilde toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapılması aynı zamanda devletin kadın erkek eşitliğini sağlama yükümlülüğü, pozitif ayrımcılık ve ayrımcılığın yasaklanması ilkelerine yer verilmesi, bu ilkelere 1982 Anayasası’ndan daha güçlendirerek anayasada yer alması önem taşımaktadır. Bu amaçla toplumsal cinsiyet eşitliğini denetleyecek kurumsal yapının oluşması sağlanmalıdır.

Seçme ve seçilme hakkı bakımından Anayasa’da ya da yasalarda kadının giydiği kıyafet engel olarak düzenlenmemiştir. Bu nedenle bahsi geçen konuda anayasaya yeni bir hüküm ilave edilmesi gereksizdir. Öte yandan, kamu görevlerini yerine getirenlerin kamusal alanda dinsel simgeler taşımamaları, eşitlik ve devletin kamusal alandaki tarafsızlığı ilkelerinin de bir gereğidir. Sadece dinî kıyafetleriyle ilgili özel durumları içeren konular anayasa kapsamı içine girmez, anayasada genel eşitlik ve ayrımcılık ile ilgili hükümler yer almalıdır.

“Değerlendirme ve Öneriler” başlıklı anayasa alt komisyon raporunun kimin tarafından hazırlandığı ve onaylandığı reddedilen kişilerin imza bölümünün olmaması bir yanlış uygulamadır, bunu tekrar ediyorum.

Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra kadın erkek eşitliğinin hayata geçirilmesi için Anayasa’da yapılan değişiklikler olumlu olmakla birlikte yeterli değildir. Anayasanın yeniden hazırlanma sürecinde gelinecek noktadan geri adım atılmadan, bunun üzerine kadın erkek eşitliğinin hayata geçirilmesinde daha başarılı olunabilmesi için ne gibi katkılar yapılabileceği üzerinde durulmalıdır. Yeni anayasada var olan gelişmelerin ve düzenlemelerin gerisinde bir bakış açısının getirilmek istenmesi kesinlikle kabul edilemez. Toplumumuzun üst çatısını oluşturan anayasada açık bir şekilde toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapılmalıdır.

Yeni anayasada rehber ilkeler ile sağlanacak askerî standart ile farklı görüşlere sahip grupların siyasi ve sosyal anlamında vicdanen bağlanması ve grupların günlük siyasetin polemikleri karşısında muhtemel sapmalardan kaçınmalarını sağlayacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından rehber ilkelere insan onuru kavramı ve korunması, insan haklarına dayalı devlet anlayışı, genel eşitlik kavramı yanında devletin kadın erkek eşitliğini sağlama yükümlülüğü ve kadın erkek eşitliğinin insani kalkınmadaki rolü, ayrımcılığın yasaklanması ve pozitif ayrımcılık yer almalıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından yeni anayasada insan haklarına ve insan onurunu korumaya yönelik yapılacak vurgu çok önemlidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir anayasa için öncelikli olarak toplumumuzda bu konuya karşı var olan duyarsızlık ve konunun işselleştirilmesi sorunu kabul edilmeli ve bu zihniyet kalıplarını kırarak şekil de de hükümler dile getirilmelidir.

Yeni anayasada devletin kurumsal mekanizması üzerine yapılacak tartışmalarda toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat çekecek şekilde kadının kamu karar alma mekanizmalarında görev almasının sağlanacağı bir sistem gözetilmelidir. Devletin kurumsal mekanizması oluşturulurken nasıl radyo televizyon yayınlarını izleyen bir üst kurul kurulmuşsa bir üst kurul olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini denetleyecek kurumsal mekanizmanın oluşturulması da sağlanmalıdır. Gerek siyasette gerek çalışma hayatında kadınların yeteri kadar görev alabilmesi için en azından bu konularda gerekli iyileştirmeler uygulamada hayata geçene kadar Anayasa'da tek maddelik bir değişiklik acilen yapılarak seçimle gelinen organlarda ve karar alma mekanizmalarında kadın ve erkeğin eşit olarak yer alacağı hükmünün getirilmesini önermekteyiz.

Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından ülkemizde siyasi bir simge olan dinî simge konuları kadının statüsünü güçlendirmesi amacıyla çalışmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 10 Kasım 2005 tarihinde Leyla Şahin davasında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin düşünce, vicdan ve din özgürlüğünü düzenleyen 9'uncu maddesinin ihlal edilmediğini karara bağlamıştır. Mahkemeye göre sözleşme kurumlarının demokratik bir toplumda devletin kamu güvenliği ile düzenini ve başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amaçlarıyla uyumlu olmadığı takdirde İslami baş örtüsü takmaya kısıtlamalar getirme yetkisine sahip olduğunu vurgulamıştır. Daha önceki başka davalarda olduğu gibi bazı hareketlerin dinini icra etmeyen veya başka bir dine ait olan öğrencilere baskı yapılmasını önlemek amacıyla üniversitelerde alınan önlemlerin Sözleşme'nin 9/2'nci maddesi uyarınca haklı olduğu tespit edilmiştir.

Bu konuda AİHM kararları, Anayasa Mahkemesi kararları mevcuttur. Biz buralarda -Sevil Tandoğan örneği vardır, Leyla Şahin örneği vardır- yine diyoruz ki: AİHM kararında dinî sembol olarak görülen türbanın Türkiye'de siyasi önem kazanmasından bu yana diğerlerinin hak ve özgürlüklerinin ve kamu düzeninin korunması amaçlarına erişmek için kısıtlanmasını uygun bulmaktadır. AİHM Türkiye'de kendi dinî sembollerini ve dinî dogmalar üzerine kurulmuş bir toplum kavramını toplumun tümüne empoze etmeye çalışan siyasi hareketlerin olduğunu vurgulayarak bu kısıtlamayı doğru bulmaktadır. AİHM yine Fatma Karaduman, Sevil Tandoğan davalarında da bu şikayetleri geri çevirmiş, bu yasağın insan hakları ihlali olarak görülmediği vurgulanmıştır. AİHM kararlarına göre kamu hizmeti veren kurumlarda çalışan kamu görevlilerinin dinî sembol takmasının yanlış anlamaya ve tarafsızlığa ve adalete gölge düşüreceği gerekçesiyle siyasi simge taşınmaması gerektiği kabul edilmiştir. Bu nedenle de bu Komisyon raporunda bu görüşlerimizin yer almasını diliyoruz.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Peki, teşekkür ederim.

Sebahat Hanım, sözü size vereyim, ondan sonra ben bir şey söylemek istiyorum.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Ben de teşekkür ediyorum.

Ben de hayatını kaybeden milletvekillerimize Allah'tan rahmet, yakınlarına başsağlığı diliyorum.

Şimdi, bu anayasa meselesi aslında oldukça önemli. Biz bu alt komisyon kurulduğunda... Komisyon üyemiz cezaevinde olduğu için -her defasında hatırlatıyorum- ben Selma Irmak arkadaşımızı aslında vekâleten buraya geliyorum. Bir mekanizma olmadığı için arkadaşımız cezaevinde. O yüzden, biz de bu komisyonunda yer alamadık, alt komisyonunda. Dolayısıyla, alt komisyondakileri hem dinleme hem görüş ve önerilerimizi sunma olanağını da yakalayamadık. Bunu da ifade etmek istiyorum.

Tabii, burada bir sorun var, şu an anayasa yazım süreci başladı. Dolayısıyla, bu kadar geç kalmış bir çalışma nasıl bir işe yarayacak, bilemiyorum. Çünkü hani zaten yazmaya... Hatta bazı maddeler yazıldı diye kamuoyuna da yansıyor. Dolayısıyla, bu konuda bir sıkıntı var.

İkinci bir yaklaşım: Tabii, biz başından beri ifade ettik, yeni anayasanın Türkiye açısından çok önemli olduğunu, bu konuda mutlaka toplumsal cinsiyet eşitliği meselesinden de bakılması gerektiğini ifade ettik. Ama bu konuda tek duyarlı olan sanırım BDP blok oldu, 1 tane kadın arkadaşımızı verdik. Yani diğer siyasi partilerden, bildiğim kadarıyla, hiç kadın üye yok. Dolayısıyla, kadın üyelerin olmadığı bir yerde de anayasa yapılırken bu konunun çok gündemleşmesi meselesi sıkıntılı bir nokta, başından da buna itiraz etmiştik, bunu da ifade etmek istiyorum. Çünkü mesele sadece hukuki olarak bazı şeyleri tartışma meselesi değil.

İkinci komisyon raporunu çok ayrıntılı inceleyemedim ama şöyle bir baktığımda, hem çağrılan, dinlenen kişilerin... Mesela çoğu, daha çok hani bir üniversite, örneğin Turgut Özal Üniversitesi çok fazla çağrılmış. Acaba orası toplumsal cinsiyet üzerinde çok mu çalışıyor? Bilmiyorum.

CANAN CANDEMİR ÇELİK (Bursa) – Kendi talepleri oldu, ekip şeklinde geldiler. Biz sadece üniversite olarak çağırmiştık.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – O konuyu merak ettim sadece hani acaba bizim bilgimiz mi yok?

CANAN CANDEMİR ÇELİK (Bursa) – Ekip olarak gelmişler yani.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – İkincisi: Biraz tabii, sadece hukukçular çağırılmış, biraz toplum cinsiyet çalışan kadınlar, sivil toplum örgütleri daha çok dinlenebilirdi. Mesele çünkü...

CANAN CANDEMİR ÇELİK (Bursa) – 16 tane sivil toplum kuruluşu...

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Yani kurumsal olarak söylüyorum ben. Tabii, siz Komisyon Başkanı olarak bana cevap verme gereği duyuyorsunuz ama ben sadece... Dediğim gibi, alt komisyonda olabilseydik bu konudaki yaklaşımlarımızı, itirazlarımızı ifade edebilirdik ama olmadığımız için şimdi söyleyebiliyorum. O açıdan, itirazlarımızı söylemeye çalışıyorum.

Bu konuda çünkü bir Anayasa Kadın Platformu vardı. Mesela bu Anayasa Kadın Platformunun üyeleri davet edilebilirdi. 270 -sanırım- kadın örgütünün temsilcilerinin içerisinde yer aldığı bir Anayasa Kadın Platformu. Bunlar uzun süredir çalışıyorlardı aslında. Hatta o dönem, 12 Eylül referandumu döneminde o “Pakette neler yer alacak?” meselesinde de çok çalıştı kadınlar ve bunu sunmaya çalıştılar, hani madem bir paket değişikliği yapılıyor. Daha sonra bu Anayasa Kadın Platformu olarak devam etti. O açıdan da mesela bu kadınlardan da, en azından bu kadar geniş temsili olan kadınlardan bir dinleme olabilirdi diye düşünüyorum.

Bunlar genel olarak usule ilişkin yaklaşımlarım ama sonuç itibarıyla rapora ilişkin birkaç şey ifade etmek istiyorum.

Bir: Raporun sonuç bölümündeki dil. Komisyon Başkanımız ifade ederken, daha çok bir değerlendirme hani “Böyle ifade edildi. Şöyle ifade edildi.” diye... Oysa bence komisyon daha net ifadeler kullanabilirdi. Hani “Alt komisyon olarak bütün bunları dinledik ve bunlar sonucunda Komisyon olarak bu noktada ortaklaştık.” gibi bir dil... Sonuçta itiraz ettiğim bir nokta değil. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin anayasada yer alması falan meselesi önemli. Hani daha ortak bir dille... Sanki şöyle bir şey: Bütün bu görüşleri de toparlayan, “Bunlar bunlar açığa çıktı. Bu şeyler değerlendirildi.” Ama toplamda şu çıkmıyor ortaya: Hani, imza meselesi değil çünkü bence. “Komisyon bütün bunlarda ortaklaştı.” gibi bir dilden ziyade daha çok mevcut tartışmaların değerlendirilmesi gibi, ağırlık kazanan görüşler ortaya çıkmış gibi bir durum var. Bence bu, alt komisyon açısından sıkıntılı bir dil. Yani bütün bunlar dinlendikten sonra alt komisyon buraya daha net ifadelerle, bir cümleyle gelebilirdi. Örneğin “Alt komisyon, bu tartışmalar ışığında, anayasada pozitif ayrımcılık uygulanmasını uygun görmüştür.” işte, kota uygulaması... Ama burada ikili görüş var, hani uygulandığında böyle olacak, olmayacak gibi bir yaklaşım.

Şimdi, mesela yine itiraz ettiğim bir nokta, bir yerde diyor ki mesela: “Anayasa’da bazı düzenlemeler yapılabilir ama sonra bu düzenlemeler ortadan kalktığında ne olacak? Yeniden anayasal düzenlemeye gerek duyulabilir.” Şimdi, olabilir. Ama şimdi toplumsal cinsiyet eşitliği açısından çok geri bir noktadayız ve bunu “İleride bunu aştığımızda yeniden düzenlemeye ihtiyaç duyulabilir.” gibi bir öngörüyle yapmamak kabul edilebilir bir durum değil. Yani en azından Komisyonun bunu kendi içerisinde değerlendirip ortak noktaya gelmesi gerekirdi diye düşünüyorum.

Sonuçta toplumsal cinsiyet eşitliği mutlaka yer almalı anayasanın yazım sürecinde. Mesele sadece bazı kelimelerin, kadın erkek eşitliği meselesinin yer alması değil, bütün yasaların, bütün maddelerin aslında bir şekilde toplumsal cinsiyet eşitliği süzgecinden geçirilerek...

BAŞKAN – Onu çalışacağız. Siz geç geldiniz, belki onu kaçırdınız ama o çalışmayı başlatıyoruz.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Yani oradan, o süzgeçten geçirilerek yazılması önemli. Yoksa, hani kadın erkek eşitliği diye kavramlar kullanmak şey değil.

Diğer bir konu: Mesela bu konuda özellikle bu, tabii, eşit temsil meselesi önemli. Sadece bunu seçim şeyleriyle yapmak uygun değil ama biz de mutlaka anayasada bunun güvence altına alınması gerektiğini düşünüyoruz.

Diğer bir konu: Mesela “Aile Hayatı” diye bir başlık var yine burada, bu raporda. Başından beri aslında biz her toplantıda buna hep itiraz ettik. Devletin işi... Yani tabii ki aile Türkiye toplumunun önemli bileşenlerinden birisi. Ailenin demokratikleşmesi çok önemli bir konu. Yani ailedeki bireylerin bir ailenin toptan bir yaklaşım değil de birey olma yaklaşımı önemli bir konu ama aile hayatını böyle anayasal bir garanti altına alma ihtiyacına ya da bunun üzerinden bir tartışmaya nereden ihtiyaç duyuldu, bilmiyorum ama bizce sıkıntılı bir nokta diye düşünüyoruz. Yani başından beri özellikle Hükümetin böyle bir yaklaşımı var. Tabii, aile hayatının korunması aslında bir şekilde bireyi, kadını özellikle ailenin içerisinde ele almayan yaklaşım. Burada her ne kadar “Hem bireydir hem ailenin bir

ferdidir.” yaklaşımı olsa da biliyoruz ki geleneksel yaklaşımlar içerisinde hep ailenin bir ferdi olarak kalacak. Bu konuya bir kez daha itiraz etmek istiyoruz. Yani aile hayatını korumayı devletin yani anayasal bir şey hâline getirme ihtiyacı olmadığını düşünüyorum.

İkinci bir şey: Bu, özellikle dinî simgeler meselesinde biz Barış ve Demokrasi Partisi olarak hep şunu ifade ettik, başından beri. Özellikle baş örtüsü meselesi konusundaki yaklaşımımızı bir kez daha ifade etmek istiyorum: Mutlaka özgür olmalı. Yani o konu da sadece üniversitelerde değil, kamusal alanda da kullanılabilmeli; baş örtüsü bir engel olmaktan çıkmalı. Ancak bunun anayasada bu hâliyle, bu Komisyonunda önerildiği hâliyle şey yapılması büyük bir problem. Biz genel olarak inançlara şöyle yaklaşıyoruz, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun da raporunun böyle olması gerekir: Devlet, inançlardan elini çekmelidir. Yani diyelim ki bütün inançlara eşit mesafede durmalıdır. O yüzden, mesela Diyanet İşleri Başkanlığı diye bir kurum da olmamalıdır çünkü bu bir problemidir. Yani devlet bütün inançlara eşit mesafede yaklaşmayınca devletin bir dini oluyor, devletin dini de hâkim din hâline geliyor ve bu konuda diğer inançlar... Mesela Türkiye’de Alevilerin yaşadığı problem tam da bunun durumu. Ezidilerin yaşadığı sorunlar ya da diğer dinî azınlıkların yaşadıkları sorunlar tam da böyle bir şey. Yani bu aynı zamanda ayrımcılığı körüklüyor, ötekileştirmeyi körüklüyor. Hâkim olan inanç, diyelim ki devlet güvencesi altına da alınmış durumda, bu çok sıkıntılı bir durum. Dolayısıyla, aslında bu anayasada düzenlenecek bir şey varsa inanç özgürlüğü meselesidir. İnanç özgürlüğü meselesinde de çok net olarak, devlet bütün inançlara eşit mesafededir. Hatta bazı inançlara pozitif olarak destek sunmalıdır. Örneğin bu ülkede Ezidilere yönelik ya da Asurlu Süryanilerin inancına yönelik, Hıristiyanlara yönelik belki de pozitif ayrımcılık yapmak durumunda. Mesela artık “Cemveleri bir ibadethane midir, değil midir?” tartışmasından öte, bunun bir ibadethane olduğu kabul edilmek durumunda. Ama bu noktada sadece anayasada hani böyle bir dinî düzenleme ya da sadece simgesel olarak, işte, baş örtüsü meselesiyle şey yapmak konusu kabul edilebilir bir yaklaşım değil. Yani biz anlıyoruz, bu konuda bir sorun var. Hani, baş örtüsü meselesi hep problem hâline geldi, bir türlü çözülemedi ya da çözülmek istenmedi siyaseten, aslında biz istense şimdiye kadar çözülebileceğini düşünüyorum. Bu yaklaşımın böyle yer almasını uygun bir yaklaşım olarak da görmüyoruz.

Yani o açıdan, hem “Aile Hayatı” diye kavramlaştırılan bölümün bu şeyden çıkarılmasını hem de baş örtüsü meselesinin şöyle genişletilmesi: Yani anayasal olarak bütün inançlara özgürlük sağlanması, inanç özgürlüğü temelinde. Bu o zaman şeyi de ortadan kaldırıyor zaten, simgelerin kullanılmasını. Şimdi, siz şunun önünü açarsanız -mesela bu kaygımı da ifade etmek istiyorum- örneğin “Baş örtüsü simgesinin önünü açtınız, arkasından, bilmem, işte, başka simgeler de açılabilir.” diyor. Herkes simgesiyle... Nasıl bunun şeyini yapacaksınız? Dolayısıyla, bu mekanizmayı tek tek düzenleyemezsiniz. Yani o zaman bütün inançları saymanız lazım. Şunlar şunlar şunların... İşte, diyelim ki birisinin baş örtüsü simgesi var, birinin başka simgesi var, mesela biri de şalvarla gelmek isteyebilir, o da bir inanç meselesi ya da birisi başka şeyle. Dolayısıyla, bu meseleyi oradan çıkarıp inanç özgürlüğü meselesi konusunda, evet, bunu mutlaka Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu yapmalı diye düşünüyorum.

Son olarak şunu ifade etmek istiyorum: Tabii, bu çok önemli bir çalışma. Yani ben Komisyonumuza teşekkür de ediyorum. Yani anayasa meselesini bu kadar ciddiye alıp böyle bir alt komisyon kurmuş olmak önemli bir noktada ama çok geç kalmış bir nokta. Yani bilemiyorum, bu saatten sonra, Komisyonun yazıma başladığı bir süreçte nasıl bu işe müdahale edeceğimiz meselesini de bilemiyorum. Sadece sanki hani boşuna mesai harcıyormuşuz gibi, hani “Biz de bu konuyu konuştuk, tartıştık, değerlendirdik.” gibi bir izlenim ediniyorum; umarım öyle olmaz, boşa düşmez. Bu konuda da daha ortak bir tavırla, KEFEK daha ortak bir tavırla, daha kesin bir dille bir rapor koyar.

Son olarak, işte, “Toplumsal cinsiyet eşitliği mutlaka anayasal güvenceye alınmak durumundadır.”, “Kadın erkek eşitliği diye vurgu net olmalıdır.”, “Kota meselesi, pozitif ayrımcılık meselesi çok net bir dille yer almalıdır.” Yani şeye ifade etmeden... Yine, “İnanç özgürlüğü meselesi çok net ifade edilmelidir.” ve “Kadın erkek eşitliği yaşamın tüm alanlarında, sadece çalışma yaşamında değil, bütün alanlarda güvence altına alınmalıdır.” cümlelerini daha net kullanabiliriz.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Teşekkür ederim.

Şimdi, arkadaşlar, isterseniz bir Ruhsar Hanım’a söz vereyim, ondan sonra keseyim. Çünkü Komisyonun raporunun yetişmesi konusunda ilgili nasıl bir etki yapacağıyla ilgili bilgi vereceğim. Onun için, toplantıyı netleştirip son sözü Ruhsar Hanım’a vereyim, ondan sonra, gerekirse tekrar söz vermeye devam edebiliriz.

Ruhsar Hanım, buyurun, söz sizde.

RUHSAR DEMİREL (Eskişehir) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Arkadaşlar da bir kısım şeyi ifade ettiler ama öncelikle bir konuyu ben de söylemek istiyorum. Anayasa şu anda yazım sürecinde ve Anayasa Uzlaşma Komisyonunun ne şekilde kurulduğunu, hangi bağlayıcı süreç içinden geçtiğini, Anayasa Uzlaşma Komisyonunun kendi anayasasını yaptığını -on beş maddeydi, yanlış hatırlamıyorsam- bunu hepimiz biliyoruz. Burada bizim bilmediğimiz bir şey var. Siz niye bu çalışmayı yaptınız? Birisi mi istedi? Yani bunun bir önce konuşulması lazım. Anayasa Uzlaşma Komisyonuna Meclis içinde grubu bulunan her siyasi partinin eşit üye vermesi ve bu eşit üyelerle siyasi partilerin anayasaya görüşlerini aktarması konusu ve bu Uzlaşma Komisyonunun nasıl çalışacağına dair kendi çalışma kılavuzu basın aracılığıyla bütün topluma açıklandı. Diğer ihtisas komisyonlarında böyle bir çalışma yok iken ve ayrıca, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun kurucu kanununda da hiç böyle bir görev tanımımız yok iken, anayasa da yazılmaya başlamışken bu çalışma neden yapıldı? Açıkçası merak ediyorum ama zaten ben size bir yazılı belge de vereceğim. Milliyetçi Hareket Partisi Grubu, 3 üye olarak, hem komisyonun çalışma amaç ve görevleri kapsamındaki konular itibarıyla hem de Uzlaşma Komisyonunun çalışma sistemine uygun olmaması, Uzlaşma Komisyonunun çalışmasının karşısı bir duruş sergilediğiniz için ve bu rapor Komisyonla tartışılmadan basına vermeniz itibarıyla -geçtiğimiz hafta basında yayınlandı, kimin verdiğini ben bilemem ama basında yayınlandı- dolayısıyla, tüm bunlar ya yeni anayasa yazım sürecine bir sabotajdır çünkü onun çalışma usul ve kuralları belli. Siz bunu ne için yapıyorsunuz? Partilerimiz aracılığıyla hepimizin bu çalışmaya katkı verme, fikir beyan etme hak ve şansımız var. Bizler milletvekiliyiz. Kendi parti temsilcilerimiz var orada, 3 kişi. O 3 kişiyle hepimiz her an konuşup katkılarımızı sağlayabiliriz. Bu çalışma neden yapıldı? Onu bilmiyorum. Ben bir muhalefet şerhimizi de vereceğim size. Onun ötesinde söylemek istediklerim var.

Her kimleri çağırınız, kimlerle görüşünüz bilmiyorum ama bir kere bu insanların ne yasa yazmayı ne anayasa yazmayı bilmedikleri aşikâr. Şu rapordaki dil bile bir anayasa yazım hukuku, bir yasa yazma adabı bilinmediğinin sembolüdür. Çelişkilerle ve hukuksal olmayan terimlerle dolu bir metinden bahsediyoruz. Hanımefendiler, beyefendiler; burası bir ihtisas komisyonu. Yani "Ali topu attı." kitabı yazmıyoruz burada. Eğer bir rapor tartışacaksak bu raporun en azından gerekli konunun hassasiyetini ifade eden ibarelerden oluşmasını şahsım ve partim adına, saygı olarak rica ediyorum. Burada, okursanız eğer, bunun hukuk bilen herhangi birisi tarafından ne hükümde değerlendirileceği hepimizce malumdur. Sonra, burada bazı şeylere atıf yapılmış, CEDAW, Şiddet Sözleşmesi vesaire, devlette devamlılık ilkesi varsa bir de Lozan var. Onun için söylüyorum, hukuk bilmeyen insanların hukuk yazması doğru değildir. Benim doktor olmam tıp kitabı yazabiliyorum anlamına gelmez. Kimse kendi üstüne alınmasın. Yalnızca, bir iş yapıyorsak bunu tekniğini de bilen insanlarla birlikte yapmamız lazım. Dolayısıyla, bu metne bakarak bazı şeylerde "Kadın erkek eşitliği sağlayacağım." adı altında aksine kadın ve erkek ayrımcılığının altını çizen, kadını yok sayan bazı ifadeler var; bunu bir kere toplumsal anlamda şiddetle reddediyorum. Bu, hiçbir anlamda hukuki bir metin vasfı taşımaz. İmza bulunması resmî anlam kazandırır ama hukuksal bir metin değildir.

Anayasa Uzlaşma Komisyonuna tavsiye olarak yollamamanızı ben tavsiye ediyorum. Ben hukukçu değilim, çok az hukuk bilirim ama benim bile incelememde çok ciddi hukuksal çıkmazları olan bir metin ve Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak bütün bu söylediklerimin üstüne, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun 25 Şubat 2009 tarihli kuruluş kanununun 1 ve 3'üncü maddeleri hilafınadır şu yaptığınız. Ayrıca, tekraren söylüyorum: Uzlaşma Komisyonunun çalışmasına bir sabotajdır bu ya da bilmediğimiz bir şey varsa onu lütfen Komisyonla paylaşsınız... Bütün bu sebeplerle, yeni anayasayla ilgili bir rapor hazırlanmasının yetki kapsamımızda olmaması gerekçesiyle ve Mecliste alınmış bir Uzlaşma Komisyonuyla ilgili çalışma usul ve esaslarından ötürü bütün Milliyetçi Hareket Partisi Grubu üyesi 3 arkadaşım adına bir muhalefet şerhini de size iletiyorum.

BAŞKAN – Şimdi, sayın vekillerim, birincisi: Komisyonun kurmuş olduğu Anayasa Komisyonu özellikle kadın erkek eşitliği, anayasalarda ayrımcılık, insan hakları, kadın hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği; bu konuda nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda, Meclisin tek yetkili organının aslında Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu olduğu aşikâr. Dolayısıyla, bu Komisyonun oluşacak yeni bir anayasada nelere dikkat edilmesi gerekir, nelerin olmasıyla ilgili bir çalışma yapmasından daha doğal bir şey olamaz. Yani bu süreçte böyle bir sabotaj veya Uzlaşma Komisyonunun çalışmasını sabote edecek bir çalışma olarak algılanmasını bir kere çok yanlış ve hastalıklı bir düşünce olarak görürüm. Çünkü bu Komisyonun Türkiye'deki duruşu ve pozisyonu kadın erkek fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik bir komisyon. Böyle bir durumda da anayasadaki çalışmalara bir katkı sağlaması, bir görüş sunmasından daha doğal bir şey olamaz.

Şimdi, gelelim, Uzlaşma Komisyonunun... Hatta yazılırken bence Komisyonun bu alandaki noktada o masada da oturması gerekir. Yani bana sorarsanız, benim kendi düşüncem, Komisyon olarak veya hukuki olarak söylemiyorum, benim düşüncem: Burada yazım konusunda, özellikle bu çerçevedeki yazımlarda bu Komisyonun orada temsil edilmesi gerekir. Şimdi, Uzlaşma Komisyonunun çalışma usullerinde alınan birtakım prensip kararları var. Sadece dinleme bölümü var. Yazım konusunda bir kısım heyeti almaları

mümkün değil. Dolayısıyla, bizim orada temsil edilmemiz veya bunu takip etmemiz mümkün olmayacak. Ama bu toplantıdan ve haftaya yapacağımız toplantıdan özellikle somut bildirimleri ve hukuki bir metin olarak yani anayasalardaki dili sağlayacak bir raporlama sistemini çıkaracağımız bir ortak raporu... Yani alt komisyon bu konuda gerçekten çok uzun toplantılar yaptı, çok farklı kesimlerden dinledi ve ortaya çıkan somut, Komisyona sunulan önerilere baktığınızda birçok somut önerinin peş peşe olduğunu görüyorsunuz, çok farklı alanlara da değindiğini görüyoruz. Bunun ortaklaşa bir rapor yapılmasını da bu esas Komisyon yapacak yani hep birlikte yapacağız. Dolayısıyla, bu komisyonun raporu aynı zamanda tüm çalışmalarda... Anayasa Uzlaşma raporu bitip tekrar ihtisas komisyonlarına gelecek, orada biz eleştirilerimizi sunacağız. Dolayısıyla, bu eleştirileri sunabilme açısından da bizim hazırlıklı olmamız gerekmez mi arkadaşlar? Uzlaşma Komisyonu yazımı yaptı ve ihtisas komisyonlarına yollayacak raporları, burada bizim eleştirilerimiz ve önerilerimiz alınacak. Biz o zaman nasıl bir öneri getireceğiz? Nasıl bir eleştiri yapacağız? Biz bunu çalışmazsak, bunu bilmezsek, bunun raporunu hazırlamazsak böyle bir öneriyi çok sağlıklı verebilir miyiz? Veremeyiz.

Şimdi, zaman konusunda, evet, bir sıkıntıya denk geldi, yazım başladı. Diyorum ki ben, bu komisyonun bu raporunu, hazırlamış olduğu alt komisyon raporunu Uzlaşma Komisyonuna hemen teslim edelim. Çünkü onlar yazım aşamasına başladılar ve yarın özellikle bu faslı açacaklar. Dolayısıyla, bugün Komisyon olarak biz bu raporu "Alt Komisyon Raporu" olarak, bakın, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu raporu olarak değil yani üst rapor olarak değil, alt komisyon -bunlar geldi- haftaya da bunun raporunu çıkarıp onu da paylaşırız, daha sonra da onu iletiriz. Ama şu andaki çalışmalara gelen öneriler ve süzgeçler konusunda yetki Uzlaşma Komisyonunda zaten. Bu süzgeci onlar yapacak. Bizim burada önerileri vesaireleri verme konusunda bir tavrımız olur.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Bir şey sorabilir miyim Sayın Başkan?

RUHSAR DEMİREL (Eskişehir) – Benim bir cevap hakkım var yalnız, onu kullanacağım.

BAŞKAN – Hayır, bir de şu var: Alt komisyon kurulurken gene bu Komisyon hep birlikte bu kararı verdi. Ben kendi başıma alt komisyon kurmadım, hep birlikte verdik. O zaman bir muhalefet konulacaksa...

RUHSAR DEMİREL (Eskişehir) – Kimler oy vermiş? Bakın isterseniz.

BAŞKAN – ...en başta buna muhalefet konulurdu veya işte, çalışırken komisyona gidip arkadaşlarımız görüşlerini söyleyebilirdi.

Şimdi, bazı milletvekili arkadaşlarımız da dediler ki: "Bugün toplantı yapmayın, ben yurt dışındayım; anayasa ile ilgili söyleyeceklerim var." Bazı Komisyon üyesi arkadaşlarım "Benim şu toplantım var ama anayasa çok önemli, bunu erteleyin." Bunu ertelemek gibi bir durumumuz da mümkün değil. E, şimdi "Yazılı verin." dedim, onlar da gelmedi. Dolayısıyla, burada olan arkadaşlarımız, lütfen, bu konudaki çabamızın gerçekten hepimizin ortak bir çabası olduğunu bilin. Yani bu bir grup veya bir kesimin çalışması değil, bu Komisyonun olması gereken, yapması gereken bir çalışması. Yarın bügün Uzlaşma Komisyonu anayasayı önümüze getirdiğinde bizim bununla ilgili söyleyecek sözümüzün olması gerekir diye bu alanı çalıştık ve gene bu Komisyon kurdu, hep birlikte kurduk bunu. Yani tek başımıza kurduğumuz bir şey değil, hepimizin aldığı... Onun için hani buna böyle bir muhalefet yapmak çok doğru olmaz, Komisyonun çalışmasına ve şevkine de zarar verir diye düşünüyorum. Üye de verdi arkadaşlarımız, o ayrı bir şey de...

RUHSAR DEMİREL (Eskişehir) – Efendim, başka bir şey ifade edeceğim de sizinki bitsin, benim zaten bir söz hakkım doğdu. Ben ifade edeceğim size ne olduğunu.

BAŞKAN – Şimdi, bunları söylemek istedim. Tabii, bölününce, bir şey daha vardı aklımda o gitti. Tamam, sözü size vereyim, ondan sonra da...

RUHSAR DEMİREL (Eskişehir) – Size ben de bir not yazıp yollayayım o zaman.

BAŞKAN – Size de yollarız efendim, isteyin.

RUHSAR DEMİREL (Eskişehir) – Bir kere "hastalıklı düşünce" sözünüzü aynen iade ederim çünkü Kadına Karşı Şiddeti Önleme Yasası'nda bile asli komisyon olmasında dirayet gösterememiş bir düşüncenin hastalık boyutu sanıyorum daha fazladır. Kadına Karşı Şiddet'te bile Adalet Komisyonunun asli komisyon olmasını kabul etmiş, bu konuda en ufak bir reaksiyon göstermemiş, "Komisyonca arkanızdayız, yanınızdayız; istediğiniz her yerde varız. Burası asıl konuşulması gerektiği yerdir." dememize rağmen, ikincil bir hukukta bile bu dirayeti gösterememiş bir zihniyetin anayasa yazım sürecine müdahil olmasıdır hastalıklı olan ve o yüzden, o sözünüzü aynen iade ederim. Bir.

İki: Siyasi partiler seçtikleri an itibarıyla Meclisteki bütün çalışmalarını vatandaş adına denetlemekle de görevlidir. Komisyonunda bulunmak ayrı bir şeydir, komisyonun çalışma prensipleri ve sonuç metninin ne şekilde ne olduğuna katılıp katılmamak ayrı bir şeydir. Alt komisyon kurulmasına çoğunlukla karar verdiniz. Kimlerin oy verdiğine açınız, bakınız eğer öyle bir kaydınız varsa.

Çoğunlukla karar verdiniz. Dolayısıyla, karar verilmiş bir komisyona elbette ki bir arkadaşımızı verip onun da bu çalışmaların içinde partisi ve muhalefette temsil ettiği insanlar adına denetim görevini sürdürmesi ayrı bir şey. Onun için, o sözünüz de çok tutarsız, belki bu da bir hastalıklı düşünce olabilir. Ama ben Komisyonda çoğunlukla hanımefendiler olması itibarıyla birbirimize karşı daha nezaket diliyle konuşulmasını Komisyonun bundan sonraki çalışmaları adına temenni ediyorum yalnızca ve haddini aşan, amacını aşan, nezaket çizgisini aşan söz ve cümleleri kullanmaya, şahsım ve partim adına, buradaki herkesi men ederim.

BAŞKAN – Öyle bir rencide etmek manasıyla söylenmiş bir söz değildir.

RUHSAR DEMİREL (Eskişehir) – Haddiniz değildir zaten rencide etmek.

BAŞKAN – O konuda özür dilerim eğer öyle algıladıysanız.

RUHSAR DEMİREL (Eskişehir) – Ben algılamadım, söylediğiniz söz ortada.

BAŞKAN – Ama kimseyi kırmak, milletvekillerini kırmak, Komisyon üyesi arkadaşları...

RUHSAR DEMİREL (Eskişehir) – Hastalıklı fikir... Bir yasada bile direnç gösteremediniz.

BAŞKAN – Hayır, bir negatiflik yayılmışsa sizden doğru yayılmıştır, yayma konusunda öyle bir gayretim ve sarfım olmaz, hiç öyle de bir nezaketsizlik benim kendime de yakıştırdığım, Komisyonumuza da yakıştırdığımız bir tavır değildir. Onun için, eğer böyle bir şey yaptıysam, öyle bir algılamaya sebep verdimsem de özür dilerim yani bundan da hiçbir zaman gocunmam. Ama siz, lütfen, negatif şey yaymayın, Komisyonu bu noktada germeyin.

Evet, buyurun, söz sizde.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bence de şöyle bir şey önemli. Yani biz burada bir çalışma yürütüyoruz. Çok birbirimizi itham etmek uygun bir şey değil.

BAŞKAN – Tabii ki.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Sonuçta herkes kendi görüşünü paylaşmaya çalışıyor ve iyi bir şey çıksın diye. Sonuçta, burada KEFEK adına bir şey sunulacak.

Şimdi, ben başında ifade ettim aslında, bu sürece dâhil olmadığımız için biz bu komisyonun kurulması meselesini çok şey görmüyoruz, aslında önemli ama geç kalınmış bir şey olmasını eleştiriyoruz.

İkinci bir nokta: Tabii, bizim anayasaya ilişkin yaklaşımımızı bir kez daha ifade etmek istiyorum. Hâlâ, yazım süreci başlamış olmasına rağmen, bizim 3 tane arkadaşımız orada ve biz hep ifade ettik. Bu anayasa aslında yeni bir anayasa değildir çünkü anayasa yapacak koşullar yoktur Türkiye’de. Hâlâ insanların topluca gözetimine alındığı, her gün siyasi operasyonların olduğu, Kürt sorunu gibi bir sorunun çözülmediği yani insan hakları sorunlarının çözülmediği, herkesin TMK kapsamına alındığı bir yerde yol temizliği yapılmadan, bazı sorunlar çözülmeden bir anayasa yapılamayacağını hep ifade ettik. Ama buna rağmen de masadan kalkan biz olmak istemiyoruz. Yani biz yeni bir anayasa konusundaki yaklaşımımızı ifade ediyoruz.

Mesela diyelim ki özellikle yeni anayasa ihtiyacı, 12 Eylül yaklaşımıyla yüzleşmenin temel şeyi şöyle bir şey olmuştur: Türkiye’de tekçi yaklaşım artık miadını doldurdu. Türkiye’nin çok kimlikli, çok kültürlü yapısına göre, gerçekten uluslararası düzeyde demokratik bir anayasa, çağa, 21’inci yüzyıla uygun, aynı zamanda barışı da getirebilecek bir anayasa olur mu, olmaz mı? Dolayısıyla, şu an itibarıyla bu konudaki yaklaşımımızı ifade ediyoruz: Aslında Türkiye yeni anayasa yazamaz. Yani tutuklu vekiller meselesini bile çözememiş bir şeyde, halkın iradesini bile cezaevinde şey yapan bir noktada bu mesele çözülmez, ayrı bir şey. Ama ona rağmen, biz yine de bu yaklaşımımızı ifade etmek istiyoruz. Bu, bir.

İkinci mesele: Aslında siz konuşunca kafamda soru işareti kaldı. Yani “Nasıl müdahale edeceğiz?” diye şöyle, hemen bir aceleyle “Bu alt komisyon raporunu biz sunalım. Dolayısıyla, orada bir değerlendirme yapınlar.” Şimdi, benim bildiğim -belki cahilliğimdir, siz bağışlayın- bir süreç başladı, herkes dinlendi. Bu dinlemeden sonra Komisyon yazmaya başladı ve bu saatten sonra bir şey mümkün görünmüyor. Yani dolayısıyla, bütün bu dinlendikten sonra partiler şey yapacak. Yani benim, gerçekten, kafamda soru işareti oldu. Hani siz de dediniz ya “Bizim de orada oturmamız gerekiyor.” İyi bir fikir yani bence biz orada olalım, bu anayasa sürecine müdahale edelim falan diye. Acaba böyle bir beklenti mi var Anayasa Komisyonundan? Hani bu şeye dair, “Hani bunun altyapısını güçlendirelim, bize de destek olun.” Hani Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu böyle bir paylaşma mı var bizim bilmediğimiz? Olabilir. Yani diyelim ki hani “Anayasada kadın meselesinin daha etkin yer alması için sizin de bir çalışmanız önemlidir.” diye bir talep...

BAŞKAN – Hayır, bu Komisyon gizli saklı çalışan bir komisyon değil. Böyle bir komisyon kurulduğu belli. Dolayısıyla, bunun çıktılarının Uzlaşma Komisyonuna gideceği de belli bir şey. Dolayısıyla, Uzlaşma Komisyonuna böyle bir noktada...

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Yani şey için söylüyorum, burada bir sorun şeyi var yani şöyle bir soru işaretini getiriyor: Ruhsar Hanım'ın sorduğu gibi, aslında bu komisyon meselesinde "Bir ismarlama şöyle mi kuruldu?" meselesini, soru işaretini getiriyor.

BAŞKAN – Yok, yok, hayır.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Yani ben başında hiç böyle düşünmemiştim ama şimdi böyle bir soru geldi aklıma. Yani netice itibarıyla...

BAŞKAN – Bu komisyonun kuruluş tarihi 3 Kasım ve tüm milletvekili katılan bütün arkadaşların oy birliğiyle alınmış bir komisyon.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Oy çokluğuyla.

BAŞKAN – Oy çokluğuyla.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Zaten biz de yoktuk başında, bir kez daha ifade edeyim.

BAŞKAN – Diğerleri imzaladığına göre katılmışlar, oy birliği demektir o, katılanların oy birliği. Katılanların oy birliğiyle alınmış.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Sonuç olarak ben şunu ifade etmek istiyorum: Ona rağmen ben şeyi önemsiyorum, bu sürece müdahale edebilirsek kadınlar olarak, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu olarak Anayasa yapım sürecine müdahale edeceğiz ve gerçekten toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yol aldirabileceğsek bu bizi sevindirir. Her ne kadar bu komisyon henüz bir asli komisyon olamadıysa. O açıdan bu komisyon üzerindeki çalışmalar önemli. Belki ben haftaya çarşamba burada olmayacağım için görüşümü yazılı olarak size en azından iletmek istiyoruz. Buradaki bazı temel itirazlarımızı ifade ettik ama biz özellikle BDP'li kadın vekiller olarak da bir araya gelip tartışacağız bu konudaki yaklaşımımızı bir hani kadın yaklaşımı olarak da ifade etmek istiyoruz. Nasıl olacak meselesini ifade etmek istiyoruz ama ifade ettiğim gibi biraz önceki temel konular bizim açımızdan önemli ama son sözü şunu ifade etmek istiyorum: Sadece kadına dair sözler değil bu komisyonun görevi sadece bu değil yani kadına dair sözler söylemek değil bir bütün Anayasa'nın yazımının kadın erkek eşitliği perspektifinden bakılarak bütün yasaların spora da dair bakın spordur, sanattır, kültürdür bütün bunlara dair...

BAŞKAN – Şimdi tabii bütün kanunları çalışma konusunda çok uzun bir emek. Tüm kanunları dediğinizde bu çok uzun bir zaman dilimi ama biz bunun için şöyle belirledik: Belli kanunları, temel kanunları belirledik, dokuz tane tematik alan, o dağıttığımız kanunlar var, onlar bu açıdan incelenecek kanunlar. Bunlarla ilgili çalışacağımız uzmanlar şu anda belirleniyor. Dolayısıyla bu kanunlar bu tarama yapılacak yani bu çok önemli bir proje. Aynı şeyi tekrar ediyoruz ama bu projemiz var zaten bunu komisyon zaten yapacak.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Yani ikna olmadığım konu, bu konuda sorun yok, evet bunlar iyidir ama şöyle bir kafamda soru işareti var, bu sürece nasıl müdahale edeceğimiz meselesi. Diğerleri iknaysa...

BAŞKAN – Tamam ona da şimdi...

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Ben mesela ikna değilim o konuda yani. Eğer böyle bir... Yazım başlamış ve biz yeni çalışmaya başlıyoruz öyle diyeyim. Alt komisyon...

BAŞKAN – Ama arkadaşlar, bunu bizim çalışmamız bu konuda hazırlıklı olmamız gerekiyor. Bakın, hem Genel Kurul hem komisyonlara gelecek diyorum yani bu kanunlar komisyonlara gelecek, görüşülecek. Aynı zamanda bunu biz...

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Mesela biz başında 3 Kasımda bunun kararını alıp bu çalışmaları başlatmak...

ALEV DEDEGİL (İstanbul) – Sayın Tuncel...

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Çalışma bitmiş durumda.

BAŞKAN – Arkadaşlar, mikrofonlardan söz alarak söyleyin.

Buyurun.

ALEV DEDEGİL (İstanbul) – Hepinize iyi günler diliyorum.

Teşekkür ederim Başkanım.

Şimdi, bu komisyon kurulması konusunda burada bir oylama yapılmış, katılanlar oy birliğiyle bunu imzalamış. Bence sizin görüşlerinize saygı duyuyorum, itiraz ettiğim için söylemiyorum ama bu konuşmanın yapılacağı tarih bugün değil o gündü. O gün diyecektiniz ki...

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – O gün biz yoktuk.

ALEV DEDEGİL (İstanbul) – Ama kusura bakmayın burası önemli bir komisyon cezaevinde olmayan bir üye verseydiniz o zaman. Siz kalabalık bir grupsunuz.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Buna siz karar vermek durumunda değilsiniz.

ALEV DEDEGİL (İstanbul) – Hayır, eğer burayı çok önemsiyor idiyerseniz o zaman bir üye bulundursaydınız. Lütfen. O zaman o arkadaşımız da o gün belki bizi uyaracaktı, diyecekti ki: Arkadaşlar çok geç oldu bu raporu üç ay değil aman bir ayda hazırlayalım yani belki farklı bir katkı sağlayacaktı. Ama bu komisyon bu kadar aydır buna emek vermiş, şu kadar kişi dinlenmiş, ortaya bir çalışma çıkarmış ve bunu bugün burada ne ilave ederseniz, ne düşünürsünüz diye getirmiş. Biz şimdi en başa dönüp usul tartışması yapıyoruz. Usul tartışması...

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Yazım süreci başlamış ve biz buraya nasıl müdahale edebiliriz.

ALEV DEDEGİL (İstanbul) – Onu da söylüyoruz, bakın bundan sonra birçok çalışma olacak. Bu şeye gelecek daha yan komisyonlara gelir, Anayasa Komisyonu, Genel Kurulu var. Bu komisyonda yani KEFEK üyelerinin bu konuda bir bilgi sahibi olması, ellerinde bir rapor olması bunun üzerinde istişare etmeleri ve katkı sağlamaları yanlış bir şey mi olur? Yoksa hiçbir çalışma yapmadan Genel Kurulda önünüze gelen bir anayasaya orada mı acaba bir şöyle mi densesydi böyle mi densesydi mi yapsaydık aramızda? Bence doğru yapılmıştır. Şurada bir çakışma olmuş olabilir, bütün toplum dinlendi Anayasa'yla ilgili görüşler alındı, Meclis Başkanlık makamı bunun yazılma sürecini başlattığında bununla sadece çakışmış olabilir ama bana göre ne gereksizdir ne yersizdir ne erkendir ne geçtir.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Yani sizde bir bilgi varsa, Komisyon Başkanına Sayın Cemil Çiçek demişse siz yazın biz değerlendireceğiz falan demişse...

ALEV DEDEGİL (İstanbul) - Eğer öyle bir bilgi olsa memnuniyetle paylaşılır çünkü bu Meclis Başkanlığı dediğiniz makam Meclisteki herkesi kapsayan bir şey. Sizin de o Divanlarda üyeleriniz var. Böyle bir şey yok. Kaldı ki diyelim ki Meclis Başkanı dedi ki: Bir çalışma yapın da arkadaşlar gönderin, biz de oradan istifade edelim. Bu kötü bir şey mi?

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – İyidir işte bunu söylemeye... Bir açıklık olsun yani.

ALEV DEDEGİL (İstanbul) – Yani o da olabilir. Bugün şurada yaptığımız tartışma yerine içerik yani esasa girip de katkı sağlasaydık işte pozitif ayrımcılık, kota yani bu komisyon, üst komisyon, alt komisyonu baz alarak neler önerseydi keşkeyi tartışsaydık bence çok daha verimli olurdu, yol almış olurduk. Ben ayrıca da yapılmış bu çalışmaya karşı böyle bir şiddetle bir usul şeyini de hakikaten çok yadırgadığımı belirtmek istiyorum.

Teşekkür ederim Başkan.

BAŞKAN – Teşekkür ederim.

Buyurun.

GÖKCEN ÖZDOĞAN ENÇ (Antalya) - Öncelikle biraz önceki tartışmadan inanılmaz derecede rahatsız olduğumu ifade etmek istiyorum. Ruhsar Hanımın raporu aşağılar tarzındaki tavrı, başöğretmen edasıyla hiç hoş değildi, hepimiz burada milletvekiliyiz. Onu ifade etmek istiyorum.

Diğeri tali asli komisyon tartışmaları geçmişte kaldı. Onu kullanarak şu anki raporu da itibarsızlaştırmaya çalıştığını düşünüyorum. Burada ciddi bir emek var, kaç ay çalıştınız bilmiyorum, iki üç ay var, alt komisyonda değilim. 39 kişiyle görüşüğünüzü biliyorum, sivil toplumu dinlediğinizi biliyorum. Onların hepsinin görüşlerinin de bu rapora aktarıldığını biliyorum yani buradaki görüşlerin tamamı Komisyonu o bağlayan görüşler... Bu rapordaki görüşlerin tamamı Komisyonun görüşleri değil. Dikkatle okursanız eğer görüşülen kişilerin ve kurumların görüşleri olduğunun anlaşılacağını düşünüyorum. Ayrıca kadını yok sayan ifadelerin geçtiği yerleri ben göremedim. Kendisi eğer gösterirse ben de işin açıkçası görmek istiyorum, nerelerde yok sayıldığını. En sonuç kısmında raporun tamamını kastetmiyorum. Onun dışında Uzlaşma Komisyonuna öneride bulunmak herkesten Uzlaşma Komisyonu öneri aldı, illeri gezdi, bütün STK'lar hatta Meclis bir internet sitesi açtı. Herkes görüş bildirebiliyor. Bunu pozitif bir başlangıçla yapılmış işi negatife çevirmek hangimize bir kazanç sağlayacak onu da işin açıkçası bilmiyorum. Ben bu Komisyon raporunun hazırlanmasında emeği geçen bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim, sağ olsunlar.

BAŞKAN – Şimdi arkadaşlar, bu Komisyon raporunu Meclis Başkanımıza sunduğumuz zaman da burada Komisyon olarak hep birlikte gittiğimizde Komisyonun bazı kanunlarda ya da özellikle kadınlarla ilgili kanunlarda esas komisyon olması gerekliliğiyle ilgili tavrımızı net bir şekilde ortaya koyalım. Bunda daha önce söylememize rağmen bu kanun teklifi geleceği zaman kadınla ilgili, kadına şiddetle ilgili kanunda bizim tali komisyon olmamız gerekliliğiyle ilgili görüşümüzü Meclis Başkanlığımıza bildirmemize rağmen böyle bir olay gerçekleştirilmedi. Belki İç Tüzük'ten, belki başka bir konuda burada ne yapılması gerektiğinin burada Komisyonun kesin tavrını ve dirayetini de bu raporu sunarken tüm milletvekili arkadaşlarla birlikte gideriz ve buradaki tavrı söyleriz. Biz kadınla ilgili tüm kanunlarda esas komisyon olmamız gerekli ama bazı kanunlar var ki içinde parasal konular, bazı kanunlar var ki

içinde ceza ve adalet konularıyla ilgili oluyor. Dolayısıyla her ne kadar kadın da olsa esas komisyon olarak başka komisyonlar seçiliyor. Dolayısıyla burada bir İç Tüzük mü gerekiyor? Bakın, bizim inceleyeceğimiz kanunlardan bir tanesi de bu Komisyonun kuruluş kanunu. Burada eğer bununla ilgili bir zayıflık, eksiklik varsa bu kanunu o zaman da gözden geçirip içine konulabilecek. Arkadaşlar, ne olması gerekiyorsa buraya katkıyı hep birlikte koyalım çünkü bu Türkiye'nin göz bebeği bir komisyon. Dolayısıyla bunu büyütmek hepimizin görevi. Bunu en iyi şekilde ortaya koymak, işte esas komisyon olması sadece eleştirmekle bu işi çözemiyoruz, bu bir basiretsizlik vesaire değil hukuki alandan kaynaklanan, İç Tüzük'ten kaynaklanan bir şey olabilir. Burada somut neyi ortaya koyabiliriz, neyi yaparsak bunu başarabiliriz hep birlikte düşünelim. Ben onun için Komisyonun kuruluş kanununda bu kanunun içinde incelenecek, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından inceleyeceğimiz kanunlardan bir tanesi olarak içinde yer almasını önemle istedim. Bir temel kanun olarak gördüm.

Şimdi arkadaşlar, biz şunu yapalım, çok kısa ikişer dakika söz vereceğim ve keselim. Dediğim gibi Meclis Başkanlığına bu konudaki raporumuzu, ön bilgimizi hep birlikte gidip sunalım, yazılarımızı hazırlayalım.

Buyurun Canan Hanım.

CANAN CANDEMİR ÇELİK (Bursa) – Değerli arkadaşlarım, şimdi konuşmanın başında da belirtmiştim, biz Komisyon kurulduktan sonra ve başkanlık seçimi yapıldıktan sonra Komisyon içerisinde ilk olarak bütün Komisyon üyelerimizle birlikte Meclis Başkanını ziyarete gittik ve bu ziyarette de Uzlaşma Komisyonunun çalışma takvimi hakkında da bilgilendirdi Sayın Meclis Başkanı. Bizim de çalışma süreciyle ilgili de konuşuldu. Bütün partilerden vekil arkadaşlarımızla her birlikte oradaydık. Şimdi Meclis Başkanının daha sonra başına yansıyan konuşmalarında da ben bunu birkaç defa dinledim, sizler de dinlemiştinizdir. “Yazım süreci başladıktan sonra kesinlikle biz görüş almayacağız şeklinde bir şey söyleyemeyiz. Yine yazım sürecine başladığımız süreç içerisinde de bu çalışmalarımız devam edebilir.” şeklinde ben basından dinledim. Onun dışında bizim görüşmemizde de zaten bizim komisyon raporunun yani alt komisyon değil üst komisyon raporunu beklediklerini ifade etmişlerdi ve faydalı olacağını belirtmişlerdi. Biz bu Komisyon çalışması sürecinde 39 kişi dinlemişiz arkadaşlar. Yani biraz önce de belirttiğim gibi akademisyeni, STK'sı, bürokrati 39 kişi dinlemişiz ve hep bütün Komisyon üyesi arkadaşlarla dinledik ve hepsinin de katkısı oldu, çok da demokratik bir süreç yürüttüğümüzü düşünüyorum. Hiç kimsenin sözünü hiçbir noktada kesmeden her konunun konuşulabildiği, her kesimden herkesin dinlendiği ve önerilen kişilerin ki burada komisyon üyesi arkadaşım Ayşe Nedret Akova Hanım var, Alev Hanım var, Dilek Hanım vardı, Mesut Bey vardı biraz önce. Bunlar da aynı görüşü paylaşacaklardır muhakkak. Şimdi, tabii bunun yanında uzman arkadaşlarımızın da çok emeği geçti. Mutlaka rapora yani yüzde 100 beğenilmek durumunda değil, eleştiriler olacaktır ama biz istedik ki herkesin görüşünün, bütün sunumların görüşünün yansıdığı, bütün oraya gelen, emek verenlerin görüşünün yansıdığı bir netice ortaya çıksın ve bu netice sonucunda da üst komisyonun elini biraz daha rahatlatalım, üst komisyonda daha geniş tartışsın ve öneriler burada somutlaşsın ve Uzlaşma Komisyonuna bu şekilde gitsin. Amacımız burada yapılacak yeni anayasada en üst seviyede kadın erkek fırsat eşitliğinin yansması ve kadınlar konusunda yapılabileceklerin en üst seviyede yapılması.

Ben biraz önceki tartışmaların da arkadaşlarımızın belki katkı koymak amacıyla yaptıklarını düşünüyorum. İnşallah önümüzdeki süreç içerisinde sizlerin de daha olumlu katkılarıyla Uzlaşma Komisyonuna sunarız.

Teşekkür ediyorum.

İyi çalışmalar diliyorum.

BAŞKAN – Hülya Hanım, buyurun.

HÜLYA GÜVEN (İzmir) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın milletvekilleri, aslında gerçekten uzun süreli bir çalışma yapılmış Komisyon üyelerimiz tarafından. Ancak ben sonuç raporunun yani sonuçta biraz eksik olduğunu düşünüyorum çünkü tüm sonuçların bir dinî simgeyle sonuçlandırılmış olması bence büyük bir eksiklik çünkü yani şöyle bir geçmişe baktığımız zaman hâlâ ülkemizde biz toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamamış durumdayız, hâlâ kadınlarımız iş alanında yetersiz yani iş alanına yayılmamış durumdadır. Kadın yöneticilerimizin sayısı parmakla sayılacak kadar az. Kadına şiddeti önleyememiştik ama tüm bunların yanında bir tek konuyu sanki başka bir konu yok gibi dinî bir simgeye sıkıştırmış bulunuyoruz. Bu durumda bu konunun gündeme gelmesini ben anlamsız ya da gereksiz olarak niteliyorum. Önce tüm kadınlarımızın özgürlüklerine kavuşmasını sağlamalıyız. Ondan sonra da hep beraber onlarla birlikte bu konunun tartışılarak gündeme gelmesinin yanındayım. Sonra yani inanç özgürlüğünün sadece kıyafetle tanımlanması daha sonra başımıza az önceki Komisyon Üyesi arkadaşımızın söylediği gibi başka durumlarla da karşı karşıya gelmemize neden olacak. Bu sefer çok başka türlü kıyafetlerle de karşılaşmamız mümkün olabilecek. Yani bütün bunları göz önüne alarak bence yeniden bir sonuç raporunun hazırlanıp onun sunulmasının yanındayım.

Teşekkür ediyorum,

BAŞKAN - Komisyon raporu olacak o.

TÜLAY KAYNARCA (İstanbul) – Sonuç kısmında yok zaten Sayın Başkanım, yani sunuşlar kısmında var.

BAŞKAN – Katılanların görüşü alt komisyonun görüşü değil, evet o. Bir de bu sonuç kısmını biz şimdi esas komisyon olarak zenginleştireceğiz Hülya Hanım, tamam.

HÜLYA GÜVEN (İzmir) – Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Ben teşekkür ederim.

Nedret Hanım, buyurun.

AYŞE NEDRET AKOVA (Balıkesir) – Sayın Başkanım, ben birçok konunun partiler arasında toplumsal uzlaşmayla çözülebileceğine inanan insanlardanım. Hakikaten Alt Komisyon Başkanımızın da Canan Hanım'ın da bu konuda çok fedakârca çalışmalarını hep birlikte yaşadık, birlikte o komisyondaydım. Sivil toplum örgütleri dinlendi, akademisyenler dinlendi. Orada ciddi bir çalışma yapıldı. Bu emeği de teşekkür edip de takdir de etmek benim boynumum borcu. Biz istediğimizi söyledik, istediğimiz kadar konuştuk, çok özgürce bir komisyon çalışması yaptığımıza inanıyorum. O konuda da arkadaşlarımıza da teşekkür ediyorum.

Benim şöyle kısa bir önerim var, toparlamak adına: Şimdi, bu alt komisyon raporunda değerlendirme ve öneriler olarak geçilen kısım, siz bir öneride bulundunuz, dediniz ki: “Bu alt komisyon raporunu verelim, haftaya bir daha toplanalım. Biz üst komisyon raporumuzu oluşturalım.” Benim önerim: Biz bir dahaki haftaya daha somut öneri ve eleştirilerimizle birlikte, daha somut maddeleştirilmiş şekilde bir rapor hazırlayalım ve onu verelim. Belki daha sağlıklı olur düşüncesindeyim. Belki bu değerlendirme ve öneriler olarak değil de daha somut maddeler şeklinde önerilmesinden yanayım.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Tamam. Teşekkür ederiz. O şekilde yapalım.

Buyurun Candan Hanım.

CANDAN YÜCEER (Tekirdağ) – Ben de Başkanımıza teşekkür ediyorum.

Öncelikle yakınlarını kaybeden milletvekillerimize baş sağlığı diliyorum, Allah'tan rahmet diliyorum. Sanırım bir milletvekilini de kaybetti AKP Grubu, Allah rahmet eylesin.

Tabii ki öncelikle şunu belirtmek istiyorum, ben de hani istemediğimiz bir noktaya çekildi komisyon konuşmaları ama sonuçta Mediste biz grupları olan partilerin milletvekilleri ve bize inanıp oy veren milyonlarca, binlerce yurttaşımızı temsil ediyoruz. Dolayısıyla buradaki muhakkak amacımız, Başkanın amacı bu değil ama düşüncelerimize ne kadar inanmasak da yanlış da bulsak hastalıklı ifadesini kullanmamamız gerektiğini düşünüyorum ben de çünkü en büyük haksızlığı...

BAŞKAN – Bu konuyu kapattık ama.

CANDAN YÜCEER (Tekirdağ) – Yo, en büyük haksızlığı bu konuda çünkü bize inanıp oy veren ve temsil ettiğimiz insanlara karşı yapmış oluruz çünkü biz onların sesiyiz, onların düşüncelerini ifade ediyoruz, onun için mücadele ediyoruz hepimiz kendi düşüncemizle paralel olarak. Bu anlamda bir süreç yaşıyoruz. Yeni bir anayasa yapmaya çalışıyoruz. İşte biraz önceki arkadaşlarımızın da ifade ettiği gibi Mediste tutuklu olan muhalefet yapma hakkının bile giderek kısıtlandığı ortamda, ifade özgürlüğünün olmadığı, yüzlerce gazetecinin içeride olduğu, muhalefet milletvekillerinin kürsüden konuşmasının engellenmeye çalışıldığı bir süreçte ve birbirimizin düşüncesini dinleyememe boyutuna geldiğimiz bir noktada ne kadar sağlıklı toplumun her kesimini temsil eden bir anayasa yapabiliriz tabii ki bu da bence bir tartışma konusu ama bu uzun süreli bir tartışma konusu. Tabii ki toplumda cinsiyet eşitliğinin giderilmesi, toplumun her alanında kadınlara pozitif ayrımcılığın uygulanması ki buna kotalar dahil ya da diğer uygulanacak pozitif ayrımcılık politikalarının. Eğitimde var olabilmeleri lazım. Biz 4+4+4'te özellikle bununla ilgili kız çocuklarının geleceğiyle ilgili, eğitimde fırsat eşitliğinin elinden alınmalarıyla ilgili kaygılarımızı dile getirdik. İşte bu noktalarda, belli noktalarda siyaset üstü özellikle kadın, sağlık, geleceği eğitim bu konularda siyaset üstü yapalım istedik. Bunu da en iyi kadınlar, bizler yapabiliriz dedik çünkü bizler bu konularda biraz daha duygusalız işin açıkçası. Söz konusu aile ve ailenin korunması ve şiddetin önlenmesine dair kanun tasarısında da biz bunları ifade ettik. Evet aile bizim için çok önemlidir ama siz bu yasada ve bundan sonraki çalışmalarda “Siz ne yaparsanız yapın sadece aileyi koruyun. Ne yaşarsan yaşa sen aileyi koru.” dersek kadına, kadın maalesef toplumda istediğimiz noktaya gelemeyiz çünkü kadın sorunları dışındaki sorunlarda konuşuyoruz. Gerçek sorunlarımız ortada. Bunları konuşup gerçekten kadınlarımızı ekonomik anlamda, eğitim anlamında, istihdam ortamında var edebilmemiz lazım ve bunu da hep beraber yapabiliriz diye düşünüyorum çünkü bunu ne ödün vermek, ne ödün almak, ne zafer kazanmak ne bir savaş olarak görüyorum. Bu bizim ortak bir mücadelemiz. Bu

mücadelede hangi partiden olursak olalım, hangi etnisiteden, hangi mezhepten olursak olalım yaşadığımız sorunlar ortak. Kadın sorunu evrensel sorun çünkü.

Bakın ben mart ayından beri, 8 Marta yetiştirmeye çalıştığımız bir kanunumuz vardı.

BAŞKAN – Toparlar mısınız.

CANDAN YÜCEER (Tekirdağ) – Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair. Ama 8 Marttan bugüne bir sürü, şu an elimde okumayacağım tek tek ama cinayete kurban gitmiş, ölmüş, öldürülmüş kadını var ve bu sebepler, öldürülme sebepleri ne aklın ne vicdanın ne de bizim dinimizin kabul edebileceği sebepler. O anlamda bu konu çok hassas bir konu. Çok samimiyetle ele alınması gereken bir konu olduğuna inanıyorum ve bazı şeyleri yaparken de bazı şeyleri yanlış yapmamak gerektiğine inanıyorum. Tabii ki inancı boyutunda başını örten ya da başka bir şekilde dinî simge taşıyan hiçbir kardeşimizi ötekileştirmiyoruz, hepsi bizim canımız, ciğerimiz, bacılarımız, kardeşlerimiz, hepimizin ailesinde böyle insanlarımız var, eşimiz var, dostumuz var, akrabamız var ancak bunları yaparken de bu coğrafyada Orta Doğu'da Müslüman ülkelerdeki yaşanan gerçekleri de göz ardı etmememiz gerekir. Bugün biz şu an türbanı konuşuyoruz ama Suudi Arabistan'da da peçe tartışması var. Bu kuralların, bu baskıların gerçekten sonu yok diye de düşünüyorum. Çok hassas bir konu. Tabii ki hiç kimseyi ötekileştirmeden, ayırtırmadan, tek tipleştirmeden bu bütünlüğü sağlayabiliriz diye düşünüyorum ama birbirimize karşı daha samimi, daha yürekli, daha da akılcı ve sonuç alıcı çalışmalar içinde olmamız gerektiğine inanıyorum.

Teşekkür ediyorum.

Çalışmalarınızdan dolayı da başarılar diliyorum.

BAŞKAN – Gayret gösteriyorsunuz ama.

Buyurun, iki dakika ama lütfen.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Anlaşılan o ki bu sonuç Komisyonun verilecek şeyi, o açıdan birkaç önerim var. Mesela bir paragraf yani bazı şeylerde Komisyona beyan edilmiştir diyor, önerilmiştir. Örneğin hani bu toplumsal cinsiyet eşitliği kurulu, insan hakları ve ayrımcılığı izleme kurulu, ombudsman gibi mekanizmaların kadın ve erkeğe eşit hakların sağlanması ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi konusunda denetim sağlayabileceği Komisyonumuza beyan edilmişirden ziyade mesela bunu Komisyon kararı olarak yani bunun beyandan ziyade bu Komisyonun da böyle düşündüğü meselesi. Yine mutlaka kota meselesi yüzde 30, yüzde 50 neyse yüzde 33 genelde kullanıyorlar, biz yüzde 50 diye öneriyoruz ama yani partimizde de yüzde 40 şey yapıyoruz hani önümüzdeki dönem açısından. Bu önemli bir konu. Mutlaka bunun kesin bir dille yani bunların komisyonun bir yaklaşımı olarak çünkü şöyle bir şey...

BAŞKAN – Onu haftaya yapacağız işte. Raporlayacağız, bu önerileri tek tek alacağız. Şimdi bu alt komisyonun imzalanmış raporunu veriyor, öbür türlü çok gayriresmî bir şey olur, müdahale olur, kararlaştırılmış, onaylanmış bir şeye...

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Ama sonuçta diyelim ki bu Komisyonun zaten başında da eleştirdim, böyle çok muğlak Komisyonumuza bu beyan edildi meselesi sıkıntılı bir dil zaten. İkincisi bu aile meselesinde de gerçekten bir kez daha altını çizmek istiyorum, mesela ailenin nasıl demokratikleştirileceği falan meselesini tartışalım. Bunu nasıl kurumsallaştıralım, buradaki ifadeyle sıkıntılı. Üçüncüsü, bu dinî ve siyasi simgeler meselesi. En çok mesela zarar gören biziz. Bir sürü siyasi simge taşıyoruz diye onlarca arkadaşımız ceza aldı falan meselesi. Bunu daha geniş bir kapsamda, inanç özgürlüğü meselesinde ele almak daha doğru bir yaklaşım diye düşünüyorum yani yoksa başka başka meseleleri de tek tek konuşmamız lazım, bütün şeyleri. Mesela bütün inançları o zaman konuşup onların simgesini buraya yazmak gerekir eğer eşitlikçi yaklaşacaksak diğer şeylere de. O açıdan, genel olarak tabii dediğim gibi diğer konudaki yaklaşımlarımızı ifade edeceğiz ama üç alanda böyle rapor en azından böyle not düşülerek madem hani bu Komisyon değişmiyor bu raporu olduğu gibi sunacağız ama en azından "Komisyonun görüşü de budur." diye alt komisyonun diye ifade edilirse ben en azından daha verimli olabileceğini düşünüyorum. Orada dikkate alınır alınmaz ayrı bir şey, sadece okuyacak, geçecek yani.

BAŞKAN – Son söz Kerim Bey sizin ve ondan sonra toplantıyı kapatacağım.

MEHMET KERİM YILDIZ (Ağrı) – Alt Komisyon Başkanımız ve üyelerine teşekkür ediyorum. Çok büyük bir emek sarf ederek güzel bir rapor hazırlamışlar. Tabii ki öneriler olabilir. Bu alt komisyon raporudur, ana komisyonun raporu değildir. Dolayısıyla önerilerimiz eklenme ihtimali imkânı vardır. Bu konuda önerileri olanlar önerileri yazılı veya sözlü de verebilirler.

Ben esas bir konuya değinmek istiyorum. Aslında kadın hakları, aynı zamanda evrensel insan hakları. Eğer ülkemizde veya dünyada evrensel insan hakları tam anlamıyla yerine gelirse, uygulanırsa bu ayrımcılığa bile gerek kalmadan insan hakları deyip her şeyin üstesinden gelebiliriz ama ne yazık ki tarih boyunca dünyada da, ülkemizde de bu gerçekleşmemiş, bugün son on yıl içinde birçok anayasal değişiklikler oldu. Hatta Anayasa'nın 10'uncu maddesini getirdik, oylama yapıldı, sonuç alındı ancak bunlar teoride kalıyor,

zihinsel değişim gerek. Mutlak surette kadına karşı bir zihinsel değişimin olması lazım. Biz bazen ideolojik şeylerle bakıyoruz. Arkadaşlar, başörtülü kadınların çektiği mağduriyetleri dile getirmek mümkün değil. Bunu mutlak surette buradaki kadın arkadaşlarımızın dile getirmesi daha mutluluk verici olurdu. Yani biz Türkiye’de son on yıl içinde ciddi demokratik değişimler oldu yani militer, bürokratik vesayete son verildi. Ancak zihinsel vesayet daha devam ediyor yani mutlaka bunun da kalkması lazım. Toplumda ciddi bir değişim, dönüşüm yaşıyor. Eskiden yüz yılda olan değişimler şimdi artık beş yılda gerçekleşiyor. On yıl önce 22’nci Dönemde milletvekiliydim. Bazı geceler “Bu gece darbe olacak” diye uyuyamadığımız olurdu ve telefonlarda tehditler alıyorduk. Bu dönemleri yaşadık, buraya geldik. Canlı olarak şu örneği veriyorum: Ben ve eşim üniversite öğrencisiydik. Ben üniversiteyi bitirdim doktor oldum, ihtisas yaptım, uzman doktor oldum. Bürokraside görev aldım, milletvekili oldum, önüm açık ama eşim başörtüsünden dolayı okuyamadı ve ev hanımı olmak zorunda kaldı, çocuklara baktı. Bunlara engel olanlara bakmamız lazım. İkna odalarını hatırlıyoruz. Yani bunu toplumun yüzde 50’si kadın. Bu kadınların yüzde 60, 65’i başörtülü. Bunları görmemenin imkânı yok.

CANDAN YÜCEER (Tekirdağ) - Mesele o değil ki yani. Laiklik, din ve vicdan özgürlüğünü zaten sağlıyor.

MEHMET KERİM YILDIZ (Ağrı) - Ama başörtüyle ilgili...

BAŞKAN – Şimdi konuyu... Arkadaşlar, bu son...

MEHMET KERİM YILDIZ (Ağrı) - İnanç özgürlüğüne sizin sözünüze tamamen katılıyorum. Her kesimin inanç özgürlüğünün sağlanması, dünyanın en modern, en gelişmiş ülkelerinde ne ise inanç özgürlüğü serbest, ifade özgürlüğünün olması, bütün ayrımcılıklara karşı olmamız lazım. Her mağdurun, mahrumun, mazlumun yanında yer almamız lazım, onların hakkını, Alevinin de, Kürtün de mağdur olan her insanı, her inancı azınlıkların, Müslüman olmayan azınlıkların inançlarını da korumamız gerektiğine inanıyorum. Yani kendimiz için istediğimiz özgürlüklerin bütün toplum için, bütün kesimler için dünyanın her ferdi için istememiz lazım. Mutlu yaşamak yeterli değil, hepimizin mutlu olması gerekiyor. Herkes için empati yapmamız lazım. Özgürlüğü, her türlü iyiliği başkaları için de düşünmemiz lazım. Sadece kendimiz için düşünürsek bu zaten olmaz. Bu düşüncelerle bütün mağdurların, mahrumların, mazlumların haklarını savunmamız gerektiği inancındayım. Herkese sahip çıkmamız lazım. Bu Fırsat Eşitliği Komisyonu, bu fırsat eşitliği sözünün de mutlak surette Anayasa’da yer alması gerektiğini düşünüyorum. Önemli, somut bir önerimiz...

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Kadın erkek eşitliği, fırsat eşitliği değil.

MEHMET KERİM YILDIZ (Ağrı) – Yani kadın erkek eşitliği, fırsat eşitliğinin mutlaka olması gerektiğini düşünüyorum.

Hepinize saygılar sunarım.

BAŞKAN – Evet arkadaşlar, teşekkür ediyorum, son söz demiştim, onun için daha uzatmayalım çünkü konu farklı noktaya gider, tartışmanın şeyinden gider çünkü bu tartışmaları önümüzdeki hafta konuşmaları, somut önerileri özellikle çarşamba günü görüşmek üzere sabah 10.00’da tekrar.

Hepinize teşekkür ediyorum katkılarınızdan dolayı.

Alt komisyona, milletvekillerimize, Başkanına, bu konuda çalışan uzmanlara teşekkür ediyorum.

Görüşmek üzere.

Kapanma Saati: 12.01